BRABANTS BODEM | PROJECT IN VAN GOGH NATIONAAL PARK

Werkplan 2024 – 2025

Samen Natuurlijk!
Landbouw en natuur verdienen beter
www.all4biodiversity.nl @All4biodiversity

Inhoudsopgave

1. Brabants Bodem 4
Een nieuw partnerschap: ambities en doelen 4
Aan de slag: werkplan Brabants Bodem 2024-2025 4
2. Bestuurlijke en organisatorische opzet 6
3. Deelprojecten 7
Onderlinge samenhang deelprojecten 7
Rol en positie Brabants Bodem 7
Voortgang uitvoering 9
Werkgebied Brabants Bodem 10
a. Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM) 10
b. Duurzame gronduitgifte 12
c. Agroforestry & Koepelplan Voedselbossen 12
d. Ecosysteemdiensten 13
e. Initiatieven uit de samenleving 14
f. Landschapslabel 15
g. Gebiedsinitiatieven 15
h. Stimuleren van nieuwe manieren van werken 16
i. Duurzame intensieve (plantaardige) teelten 16
j. Monitoring biodiversiteit 17
k. Communicatie 17
l. Vrije ruimte 18
Nieuwe deelprojecten 20
m. Economie van Landschapselementen - Paulowniateelt 20
n. Autochtoon plantgoed 20
o. Biodiversiteitsmonitor Akker- en Tuinbouw (BMAT) 20
p. Kennisdeling rond natuurlijke/mechanische plaagbestrijding 21
4. Afgeronde projecten 22
Gebiedsanalyse 22
Living lab – Panorama Brabant 2050 22
Zonne-energie op boerendaken 22
5. Zo werken we samen 23
a. Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP): kaders en doelen 23
b. Van Gogh Nationaal Park in ontwikkeling (Van Gogh NP) 23
c. LIFE IP 24
6. Waar staan we eind 2025? 25
Leren door doen, concreet en zichtbaar 25
Partnerschap voor impact 26
Nieuwe manier van werken 26
7. Het uitvoeringsteam Brabants Bodem 27

8. Begroting werkplan 2024-2025 28
9. Governance Brabants Bodem 30
Bestuurlijke klankbordgroep 31
Stuurgroep 31
Rol provincie Noord-Brabant 32
Reflectie en inspiratie 32
10. Organisatorische en financiële risico's 33
Bijlage 1 – Uitvoeringskosten Brabants Bodem 34

1. Brabants Bodem

Een nieuw partnerschap: ambities en doelen

Brabants Bodem biedt een nieuw perspectief voor agrarische ondernemers en de maatschappij in het Van Gogh Nationaal Park. In Brabants Bodem draait het om het verbinden van de agrarisch ondernemers en de natuur- en landschapskwaliteit in het gebied. Hoe zorgen we dat de boeren een goed inkomen verdienen, de bodem vitaal is, kringlopen zijn gesloten en de landbouw duurzaam en circulair is? In het Van Gogh Nationaal Park sluiten agrariërs en de maatschappij een nieuw partnerschap; zo werken we samen aan een gezond en leefbaar gebied waar de (voedsel)productie in evenwicht is met het maatschappelijk belang en de toekomstige generaties die ook graag agrarisch ondernemer willen worden.

In het projectplan 'Brabants Bodem: een nieuw partnerschap in het Van Gogh NP' staan ambitie, strategie, partners en beoogde prestaties en activiteiten voor 2019 – 2024 op hoofdlijnen beschreven. U kunt dit uitgebreide projectplan hier nalezen.

Om de deelprojecten goed uit te kunnen voeren en het beschikbare budget goed in te kunnen zetten verlengen we de uitvoeringsperiode van het lopende programma van Brabants Bodem met één jaar, tot en met 2025. De partners hebben zich beraden op de vraag of een vervolg van Brabants Bodem wenselijk en mogelijk is [….. aanvullen met uitkomst discussie in klankbordgroep en besluit stuurgroep april 2024]

Brabants Bodem staat voor de missie van het Van Gogh NP, namelijk het samen werken aan een aantrekkelijk, waarde(n)vol en toekomstbestendig landschap in het Van Gogh NP. Brabants Bodem haakt primair aan op de ontwikkellijn 'Landbouw & Voedselproductie' van Van Gogh Nationaal Park. Uiteraard is er ook samenhang met de andere drie ontwikkellijnen, in de uitwerking en uitvoering van Brabants Bodem leggen we steeds die verbindingen. In onderstaand overzicht (figuur 1) zijn de ambities en doelen van Brabants Bodem schematisch weergegeven. Dit zijn de handvatten voor de uitwerking van het werkplan.

Aan de slag: werkplan Brabants Bodem 2024-2025

In dit werkplan geven we aan waar we staan en wat we de komende jaren gaan doen om de ambities van Brabants Bodem te realiseren. Het werkplan 2024-2025 is daarmee een actualisatie en verdere uitwerking van de drie voorgaande plannen. Het beschrijft de concrete projecten en resultaten tot en met 2023 en geeft een doorkijk naar de laatste twee jaar in de looptijd van Brabants Bodem. Daarbij zijn ook de benodigde financiële middelen in kaart gebracht. Op basis van dit werkplan stuurt de Stuurgroep op hoofdlijnen en besluit zij over de inzet van financiële middelen.

Voor het uitvoeringsteam geeft het werkplan aan de ene kant kaders en aan de andere kant de ruimte waarbinnen ze in het gebied met alle betrokken partijen aan de slag kunnen gaan. Het uitvoeringsteam werkt dynamisch. Dat betekent dat het werkplan niet in beton gegoten is. Mogelijk vallen er projecten af of levert de zoektocht naar verbindingen met andere partijen en initiatieven nieuwe, kansrijke projecten op. Deze wijzigingen worden tussentijds, indien wenselijk voorzien van een advies van de bestuurlijke klankbordgroep, voorgelegd aan de Stuurgroep voor accordering.

Een transitie vraagt meer dan een optelsom van projecten. Om te borgen dat het geheel van projecten bijdraagt aan de gewenste transitie toetsen we projecten op hun bijdrage aan de drie ambities binnen Brabants Bodem. Deze zijn de meetlat om te bepalen of een project(idee) voldoende bijdraagt aan de ontwikkeling waar Brabants Bodem voor staat. Dit gebeurt bij het op- en vaststellen van dit en volgende werkplannen en de uitvoering daarvan. Daarnaast is het van belang om projecten die buiten Brabants Bodem worden opgepakt maar wel bijdragen aan de doelen, te verbinden aan de ontwikkelingen binnen Brabants Bodem en andersom: de ontwikkelingen binnen Brabants Bodem te verbinden met die erbuiten. Uitvoeringsteam, Stuurgroep en Bestuurlijke Klankbordgroep hebben daarin allen hun eigen rol (zie hoofdstuk 2).

Het jaar 2024 en 2025 zijn het vijfde en zesde uitvoeringsjaar van Brabants Bodem. Steeds meer resultaten dienen zich aan en we hebben steeds beter zicht op hoe de resultaten van de komende jaren er uit gaan zien. Dit werkplan geeft per deelproject zowel de bereikte resultaten als de voorgenomen activiteiten en beoogde prestaties weer. U heeft als lezer zo steeds een compact totaalbeeld van het desbetreffende deelproject.

MISSIE

Brabants Bodem in Van Gogh NP
Wij werken samen aan een aantrekkelijk,
waardevol, toekomstbestendig landschap in VGNP

AMBITIE

> We verbinden het verbeteren van de kwaliteit van het landschap, bodem, water en biodiversiteit aan een beter inkomen voor de agrariër.

> Als partners in het partnerschap Brabants Bodem (o.a. vier overheden) werken we slim, structureel en gelijkwaardig samen.

> De inwoners van het Van Gogh NP (h)erkennen de waarde van producten en diensten van het landschap en zijn daar trots op.

DOEL

We werken aan het verbeteren van de toekomstbestendigheid van de (voedsel)productie in VGNP door het palet van verdienmodellen te vergroten.

Door samen te werken vergroten we de impact van het project, door zowel te belonen, instrumenten te stapelen, belemmeringen weg te nemen en te werken aan een gebiedsgerichte aanpak,gevoed door ondernemerschap.

Door een aantrekkelijk landschap versterken we recreatie en beleving.

We werken aan een klimaatrobuuster landschap, zodat CO2 opslag, een slimmere waterhuishouding en hernieuwbare energie realiteit zijn.

We verbeteren de samenwerking tussen gebiedspartners, waardoor er meer begrip komt voor elkaars belangen. We werken samen in een intensief netwerk, consistent voor de toekomst.

We werken aan een betere relatie tussen producent en consument, wat resulteert in een betere prijs voor de agrariër of nieuwe financieringsstromen uit ecosysteemdiensten.

We versterken de kwaliteit van natuur en milieu in het agrarisch landschap door o.a. groenblauwe dooradering in te zetten, waardoor de bijdrage van de agrariër in het Natuurnetwerk Brabant vergroot.

Negatieve effecten op natuur- en milieukwaliteit vanuit de landbouw zijn verminderd.

Figuur 1 - Missie, ambities en doelen voor Brabants Bodem.

2. Bestuurlijke en organisatorische opzet

Brabants Bodem is een uitvoeringsproject. Om efficiënt en effectief te kunnen werken is er een uitvoeringsorganisatie die ons helpt focus te houden, draagkracht te vinden en mogelijkheden schept voor intensieve samenwerking met organisaties, ondernemers en bewoners in het gebied.

Brabants Bodem werkt met een gelaagde uitvoeringsorganisatie. Het uitvoeringsteam voert onder leiding van de projectmanager regie over de deelprojecten en is daadwerkelijk uitvoerend bezig. In 2023 is de governance van Brabants Bodem gewijzigd. De Stuurgroep bestaat uit de bestuurlijke vertegenwoordiging vanuit de kernpartners van Brabants Bodem. De Stuurgroep is het eerste aanspreekpunt voor de projectmanager en eindverantwoordelijk voor de voortgang van Brabants Bodem. Zij laat zich daarin bijstaan door een bredere groep van partners van Brabants Bodem, de Bestuurlijke klankbordgroep. Zo leggen we de bredere verbinding met de wereld buiten Brabants Bodem. De bestuurlijke klankbordgroep is voor uitvoeringsteam en stuurgroep een eerste klankbord voor nieuwe projectideeën.
Aan het einde van het project organiseren we een bijeenkomst waarin de resultaten van Brabants Bodem over het voetlicht komen en we daarover van gedachten wisselen met het netwerk van Brabants Bodem.

Zoals aangegeven werkt het uitvoeringsteam dynamisch. Indien er kleine wijzigingen zijn die passen binnen de begroting van het desbetreffende deelproject of de beschikbare vrije ruimte, dan valt dit onder verantwoordelijkheid van de projectmanager Brabants Bodem. Hij informeert de Stuurgroep hierover. Het opstarten van nieuwe deelprojecten of wijzigingen die vragen om aanpassing van de begroting legt de projectmanager voor aan de stuurgroep.
In hoofdstuk 9 staan de verdere governance en de uitvoeringsorganisatie beschreven.

3. Deelprojecten

Het uitvoeringsteam Brabants Bodem (zie ook hst. 7) werkt met deelprojecten, die ieder op zich bijdragen aan de doelen van Brabants Bodem (zie hoofdstuk 1). Van de deelprojecten die we in 2020 startten zijn de Gebiedsanalyse, 'Zon op boerendak' en het Living Lab Panorama Brabant 2050 inmiddels afgerond. In 2021 en 2022 zijn we met een aantal nieuwe deelprojecten gestart, onder andere gebaseerd op uitkomsten van de gebiedsanalyse. Daarmee krijgt Brabants Bodem steeds meer de beoogde breedte met betrekking tot sectoren en projectgebied. In 2024 willen we deze volledig hebben, met name door verdere inzet op plantaardige teelten en door op het aspect verbinding met de maatschappij en met de consument betekenisvolle stappen te zetten. Rond de Biodiversiteitsmonitor en Ecosysteemdiensten brengen we verdieping aan.
Steeds leggen we verbindingen met andere relevante projecten die primair buiten Brabants Bodem worden opgepakt, maar die ook bijdragen aan de doelen van Brabants Bodem. Dit hoofdstuk schetst voor ieder deelproject kort wat de stand van zaken is en wat we het komend jaar (en waar relevant daarna) willen bereiken.

Onderlinge samenhang deelprojecten

De deelprojecten beslaan ieder een gedeelte van de scope van Brabants Bodem en leveren zo ieder een bijdrage aan één of meer van de doelen van Brabants Bodem. Tabel 1 geeft dit weer. We groeperen de deelprojecten hierna op basis van deze samenhang.

Rol en positie Brabants Bodem

De rol en positie van Brabants bodem verschillen per deelproject. Deze rol hangt samen met de mate waarin het project bijdraagt aan de kerndoelen van Brabants Bodem èn de mate waarin andere partijen zich inzetten voor een project en zo in feite (mede) bijdragen aan het realiseren van de doelen van Brabants Bodem. We maken daarbij een driedeling:

A. Brabants Bodem is trekker en verantwoordelijke voor het project. Dit zijn belangrijke projecten voor Brabants Bodem die we zelf oppakken om zeker te stellen dat hun bijdrage aan onze doelen gerealiseerd wordt.

B. Projecten die belangrijk zijn voor Brabants Bodem maar waar anderen al veel inzet op plegen. Brabants Bodem is meer of minder intensief betrokken en geeft mede vorm aan het resultaat van deze projecten.

C. Projecten die weliswaar belangrijk zijn voor Brabants Bodem, maar waar de aanpak en opzet grotendeels buiten de directe invloed van Brabants Bodem liggen. Het is vooral belangrijk te makelen en te schakelen met deze projecten om er zo voor te zorgen dat zij bijdragen aan de doelen van Brabants Bodem.

Bij de deelprojecten hierna geven we steeds aan om welk van deze drie typen projecten het gaat, met daarbij uiteraard de kanttekening dat de overgangen tussen de drie typen minder scherp zijn dan de omschrijvingen willen doen geloven.

De deelprojecten staan niet op zichzelf, ze hebben onderling veel dwarsverbanden. De systematiek van de biodiversiteitsmonitor wordt gebruikt bij duurzame gronduitgifte en ecosysteemdiensten. De beloning van die diensten (o.a. carbon credits) draagt bij aan het verwaarden van de prestaties op de biodiversiteitsmonitor. En het toepassen van agroforestry leidt weer tot betere prestaties op de biodiversiteitsmonitor. Bij de verdere invulling en uitvoering van de deelprojecten zijn we steeds op zoek naar dit soort onderling versterkende dwarsverbanden. Ook benutten we mogelijkheden om de impact van Brabants Bodem buiten Van Gogh NP en/of op de langere termijn te versterken, bijvoorbeeld door de systematiek van KPI's een positie te laten spelen in beleidsvorming en -toepassing.

Tabel 1 - Bijdrage deelprojecten aan doelstellingen Brabants Bodem. De kleurschakering correspondeert met fig. 1.

Deelprojecten	Rol en positie Brabants Bodem	We verbinden het verbeteren van de kwaliteit van het landschap, bodem, water en biodiversiteit aan een beter inkomen voor de agrariër.	Als partners in het partnerschap Brabants Bodem (o.a. vier overheden) werken we slim, structureel en gelijkwaardig samen.	De inwoners van het Van Gogh NP i.o. herkennen en erkennen de waarde van producten en diensten van het landschap en zijn daar trots op.
a) Biodiversiteitsmonitor	**A**			
b) Duurzame gronduitgifte	**B**			
c) Agroforestry	**A**			
d) Ecosysteemdiensten	**A**			
e) Initiatieven uit de samenleving	**B**			
f) Landschapslabel	**A**			
g) Gebiedsinitiatieven en -trajecten	**C**			
h) Nieuwe manieren van werken	**B**			
i) Duurzame intensieve teelten	**B**			
j) Monitoring biodiversiteit	**A**			
k) Communicatie	**A**			
m) Economie van Landschapselementen - Paulowniateelt	**A**			
n) Autochtoon plantgoed	**A**			
o) Biodiversiteitsmonitor Akker- en tuinbouw	**A**			
p) Kennisdeling natuurlijke/mechanische plaagbestrijding	**A**			

Voortgang uitvoering

Dit is inmiddels het vierde werkplan van Brabants Bodem. Het geeft een beeld van de uitvoering, dat we steeds actualiseren, bijpunten en scherp(er) stellen. Met de voortschrijdende uitvoering geven we per deelproject de bereikte resultaten weer. Zo ontstaat ook een beeld van de mate waarin de uitvoering op koers ligt (inhoud, tijd, budget). In onderstaande tabel geven we hiervan een overzicht.

Tabel 2 - Voortgang deelprojecten

Deelprojecten	Inhoud	Tijd
a) Biodiversiteitsmonitor	++	+
b) Duurzame gronduitgifte	+	+
c) Agroforestry	++	0
d) Ecosysteemdiensten	0	0
e) Initiatieven uit de samenleving	++/-	+
f) Landschapslabel	0	0
g) Gebiedsinitiatieven en -trajecten	+	+
h) Nieuwe manieren van werken	+	n.v.t.
i) Duurzame intensieve teelten	+	0
j) Monitoring biodiversiteit	+	+
k) Communicatie	+	+
m) Economie van Landschapselementen - Paulowniateelt	+	+
n) Autochtoon plantgoed	0	0
o) Biodiversiteitsmonitor Akker- en tuinbouw	+	+
p) Kennisdeling natuurlijke/mechanische plaagbestrijding	0	0

Inhoud:
++ extra resultaat gerealiseerd
+ beoogd resultaat gerealiseerd / in zicht
0 aandacht nodig om beoogd resultaat te halen
- beoogd resultaat niet haalbaar/gehaald

Tijd:
+ op schema
0 aandacht nodig
✓ afgerond

Werkgebied Brabants Bodem

In de projecten waar agrarische ondernemers (kunnen) deelnemen of waar het gaat om betrokkenheid van Brabants Bodem bij andere projecten hanteren we als primair werkgebied de gemeenten die geheel of gedeeltelijk binnen de globale begrenzing van Van Gogh Nationaal Park liggen, ongeacht de mate en wijze van betrokkenheid van deze gemeenten bij Van Gogh Nationaal Park. Agrarische bedrijven of projectinitiatieven die geheel of gedeeltelijk binnen die gemeenten liggen kunnen deelnemen aan projecten binnen Brabants Bodem. Onderstaand kaartje geeft aan om welke gemeenten het gaat. Het is onze ambitie om de resultaten van deelprojecten Brabant-breed (en zo mogelijk daarbuiten) toepasbaar te maken. Dit kan zowel in de vorm van uitbreiding van een deelproject naar een groter gebied (in Brabant) als dat er 'zusterprojecten' buiten Brabants Bodem ontstaan. De BBM is een voorbeeld van uitbreiding naar heel Brabant, en in het deelproject ecosysteemdiensten werken we samen met zusterprojecten, zoals Van Gogh NP Groen Dooraderd. Vanuit het uitvoeringsteam is er een link naar het agrarisch water- en klimaatbeheer in Van Gogh NP dat uitgevoerd wordt door de agrarische collectieven.

Figuur 3 – Gemeenten in Van Gogh NP.

a. Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM)

Trekker: Jos van Lent[1]
Projectteam: Carlo Braat, Martin Bouwman, Joep van Overbeek, Willem Hendriks (ZLTO)
Aanvullend: Marjon Krol (ZLTO).
Totaal budget t/m 2025: €12.833.716
Budget 2024-2025: €7.683.764 (versnellingsgelden Min LNV)

Bereikte resultaten
De Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM) is *het* toonaangevende project van Brabants Bodem en de Biodiversiteitsmonitor in Nederland. In 2021 hebben we alle voorbereidingen voor het op volle kracht uitvoeren van het project afgerond. In 2021 namen 191 melkveehouders deel aan de BBM. In 2022 kwamen er 145 deelnemers bij, in 2023 waren dat er 108. Het totaal aantal deelnemers is 445. Voor deze drie openstellingen zijn de 0-scores voor de 13 indicatoren van de BBM berekend, de prognoses voor de scores in eerste drie jaar en er is een module gebouwd voor de verwerking van de benodigde gegevens. De agrarische collectieven verzorgen de uitvoering en de betaling aan de deelnemers en hebben hiervoor een subsidie toegekend gekregen.

Voor de verwaarding van de BBM-score zijn naast de beloning vanuit de subsidieregeling door ieder van de projectpartners toezeggingen gedaan. Op dit moment ontvangen deelnemers aan de BBM op basis van hun score voordeel bij de gunning van pachtgronden van de provincie Noord-Brabant en waterschap de Dommel en Aa en Maas. Ook heeft de BBM een plek gekregen in de provinciale handreiking voor het beoordelen van natuurinclusieve bedrijven die gebruik willen maken van de uitzonderingsmogelijkheid in het stallenbesluit.

---

[1] *De genoemde personen in deze paragraaf zijn lid van het uitvoeringsteam (zie hst. 7), tenzij anders is aangegeven.*

In 2023 hebben we de volgende mijlpalen bereikt:

- Het ministerie van LNV heeft eind 2022 de versnellingsfiche toegekend, hiermee is €13,5 mln. beschikbaar om het aantal BBM deelnemers te vergroten van 350 naar 650 en om de deelnameperiode te verlengen van 3 tot 5 jaar;
- In februari 2023 is de subsidieregeling gewijzigd, daarmee kon de BBM voor de 3e keer worden opengesteld;
- In 2023 is de subsidieregeling uitgewerkt t.b.v. de 4e openstelling, deze is begin januari 2024 vastgesteld. Hierin zijn twee onderdelen opgenomen:
    - de 4e openstelling waarmee 200 nieuwe deelnemers kunnen meedoen en het totaal aantal deelnemers kan groeien tot 650;
    - de mogelijkheid voor de eerste groep BBM deelnemers (die in 2021 is gestart) om twee jaar langer mee doen. In de mogelijkheid om te verlengen is een mogelijkheid opgenomen voor een extra prestatiebeloning. Jonge melkveehouders en veehouders in een stimuleringsgebied een eenmalige extra beloning krijgen van maximaal € 10.000. De hoogte van de beloning hangt af van de mate waarin de score op de BBM groeit. Het stimuleringsgebied omvat kwetsbare gebieden uit de Omgevingsverordening Noord-Brabant (Groen Blauwe Waarden, Attentiezone waterhuishouding en Zone behoud en herstel watersystemen).

- We hebben verkend welke mogelijkheden er zijn voor het opzetten van biodiversiteitsmonitoren voor hokdieren en graasdieren. Voor die eerste categorie blijkt het vooralsnog vrijwel onmogelijk om tot een algemeen geldende KPI-set met bijkomende beloning te komen. Het projectteam heeft de opzet van de Biodiversiteitsmonitor voor Graasdieren verder uitgewerkt o.b.v. het voorwerk van Meat Concepts. In overleg met Boerenverstand en Farmhack is onderzocht hoe deze beter kan aansluiten op de BBM, de landelijke KPI-kernset die in ontwikkeling is en de beschikbaarheid van betrouwbare data. Dit heeft geleid tot een projectvoorstel van Boerenverstand, de opdracht is in februari 2024 verstrekt.
- De agrarische collectieven en ZLTO hebben kennissessies georganiseerd. Nieuwe deelnemers zijn voorgelicht over de BBM-systematiek, de KPI-scores zijn in regionale bijeenkomsten uitgewisseld en deelnemers zijn voorgelicht over kruidenrijk grasland. De sessies zijn heel goed bezocht (ca. 40 deelnemers per sessie);
- Samen met Wij.land en de aangesloten partners hebben we een studiegroep van BBM-deelnemers bereid gevonden om hun bedrijfseconomische gegevens aan te leveren, t.b.v. de kosten-baten analyse van natuurinclusieve melkveehouderij in het kader van het project 'Onder de streep', om het instrument verder te ontwikkelen en gebruiksvriendelijker te maken, en onder een brede groep melkveehouders bekend te maken. Hiervoor was aanvullend budget vanuit Min LNV beschikbaar.

Waar staan we eind 2025?

In 2024 is de laatste openstelling voorzien om uiteindelijk te groeien tot ca 650 deelnemende melkveehouders in Brabant. We zetten stevig in op de werving van nieuwe deelnemers. De uitbreiding wordt zowel binnen als buiten het Van Gogh NP gezocht. De huidige 445 deelnemers kunnen nog twee jaar extra een beloning ontvangen, zodat alle deelnemers uiteindelijk maximaal vijf jaar beloond zijn voor hun scores op de BBM.

In kwetsbare gebieden geven we een extra plus: melkveehouders die in deze gebieden zitten ontvangen een eenmalige extra prestatiebeloning van maximaal €10.000, de hoogte van de beloning hangt af van de mate waarin de BBM score is gegroeid over de deelnameperiode . Jonge melkveehouders kunnen provinciebreed deze extra prestatiebeloning ontvangen.
Daarnaast is kennisuitwisseling tussen de deelnemers van belang. We zetten een leergemeenschap op met twee hoofddoelen:

- Kennisdelen: we geven deelnemers toegang tot kennis van deskundigen, en deelnemers delen kennis en ervaringen uit;
- Verbinding: nu het project goed is ingebed willen we binnen de groep deelnemers meer verbinding creëren: vanuit die gezamenlijkheid enthousiasme en schwung bewerkstelligen in het realiseren en verbeteren van de duurzaamheidsprestaties (=KPI-scores). Dat heeft dan weer een enthousiasmerende uitstraling naar collega-melkveehouders die (nog) niet deelnemen.

We werken aan monitoring, evaluatie en verdere onderbouwing en borging van de KPI's, het uitbreiden van beloningsmogelijkheden en de samenwerking met partners. Daarbij kijken we specifiek naar een alternatief voor de de-minimis verordening en de mogelijkheid voor een meer progressieve beloning. Verder onderzoeken we de beloning voor broeikasgasemissies, deze is nu gebaseerd op de uitstoot per kg melk, maar we bekijken of CO_2(eq) per ha ook een goede indicator zou zijn.

Vanuit onze ervaring nemen leden van het projectteam deel aan diverse gremia binnen en buiten Brabant, onder andere het landelijke KPI-k traject vanuit Min LNV, waar het werken met KPI's in beleid aan de orde komt. Ook wisselen we ervaringen uit met soortgelijke projecten in andere provincies, onder andere Drenthe, Utrecht, Limburg en Gelderland.

Eind 2023 hebben we een analyse gemaakt of één of meerdere Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) van de Biodiversiteitsmonitor of het totale pakket kunnen leiden tot structurele verdienmogelijkheden voor melkveehouders. Dit in aansluiting op de specifieke doelstellingen van partnerpartijen. Die vertalen dan een score (op één of meer KPI's dan wel de totaalscore)naar verdienmogelijkheden (betere prijzen, minder kosten)

voor veehouders. Hiermee versterken we de beloningsmogelijkheden via de biodiversiteitsmonitor en leggen we een koppeling tussen ecosysteemdiensten (gekoppeld aan KPI's) en verdienmogelijkheden, een unicum voor Nederland. In 2024 bespreken we met marktpartijen of zij melkveehouders kunnen helpen met financiële of andere beloningen, gebaseerd op de BBM-systematiek. Daarvoor zijn we in gesprek met onder andere ABN-AMRO en Streekproducten Nederland (van het landelijke keurmerk Erkend Streekproduct, zie ook deelproject f, landschapslabel).
Het eerdere onderzoek van Earthwatch, Maasarend en HAS naar de relatie tussen de BBM en de biodiversiteit wordt herhaald (zie deelproject j).

De samenwerking van Brabants Bodem met Wij.land, De Natuurverdubbelaars en andere regio's in Nederland t.b.v. de kosten-baten analyse van natuurinclusieve melkveehouderij wordt voortgezet. Naast de huidige studiegroep starten we met een tweede groep die we gedurende twee jaar volgen. Met de middelen uit de versnellingsfiche dragen we daar financieel aan bij.

De leergemeenschap wordt in 2024 operationeel, en loopt naar verwachting door tot en met 2028. De leergemeenschap is bedoeld om kennis uit te wisselen, zodat deelnemers van elkaar kunnen leren en zich meer verbonden voelen met de Biodiversiteitsmonitor als geheel. En er komen (veld)sessies met experts.
We laten de bijdrage van KPI's uit de BBM aan waterdoelen (oa Kaderrichtlijn water) onderbouwen.
De Biodiversiteitsmonitor voor Graasdieren wordt opgeleverd, we laten onderzoeken hoe de huidige BBM zich verder kan ontwikkelen zodat ook bedrijven met graasdieren daarvan gebruik kunnen maken.
Verder intensiveren we de samenwerking met BodemUP, ook in het kader van de leergemeenschap. Er zijn veel raakvlakken op relevante thema's, o.a. bodemgezondheid en waterhuishouding.

b. Duurzame gronduitgifte

Trekker: Jan Buys
Projectteam: Joep van Overbeek
Totaal budget tot en met 2025: € 104.600
Budget 2024-2025: € 75.000

Bereikte resultaten
In 2020 zijn de eerste contouren voor dit deelproject geschetst, meerdere gemeenten uit Van Gogh NP hebben de ambitiestatement Duurzame gronduitgifte ondertekend. De provincie Noord-Brabant en het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) werken hierin samen met een groeiend aantal gemeenten, waterschappen en bedrijven. Er is een handreiking duurzame gronduitgifte beschikbaar. De BBM-score is gekoppeld aan de duurzaamheidsscore van de Provincie, het instrument waarmee de inspanningen van agrarisch ondernemers op het gebied van water, natuur en bodem wordt meegewogen in de pachtprijs. In 2021 hebben we gewerkt aan het versterken en uitbreiden van de staande aanpak via o.a. gemeenten, TBO's (Staatsbosbeheer, Brabants Landschap, Natuurmonumenten) en andere grote grondeigenaren, onder andere via het webinar 'Brabants Bodem: meerwaarde voor gemeenten in Van Gogh NP' (hier terug te zien).
Samen met TBO's richten we ons op de wederkerige belangen van met name grondgebonden veehouderij, een vorm van agrarische bedrijfsvoering die zich goed verhoudt tot de opgaven in het natuurnetwerk en het beheer van bepaalde natuurgronden (kruiden- en faunarijk grasland) binnen het natuurnetwerk. Zo stimuleren we ondernemers en beheerders om te kijken naar de gehele bedrijfsvoering van de pachter/grondgebruiker, zowel binnen als buiten het natuurnetwerk. We zetten in op het belonen van melkvee- en vleesveehouders met goede scores op de BBM of soortgelijk instrument (vleesvee) met duurzame pacht (langjarig) met toegang tot gronden en hoogte van de pacht. In deelproject g Gebiedsinitiatieven geven we hier samen met de terreinbeheerders in enkele concrete casussen een verder vervolg aan.

Inmiddels heeft de praktijk rond duurzame gronduitgifte zich dusdanig ontwikkeld dat er in algemene zin vanuit Brabants Bodem zeer beperkt toegevoegde waarde meer te leveren is, het onderwerp is 'de deur uit'.

Waar staan we eind 2025?
Bij de uitvoering van het samenwerkingsproject met Aardpeer (zie deelproject e, Initiatieven samenleving) werd duidelijk dat de grondmarkt behoorlijk vast zit en dat dit de beoogde transitie in de landbouw bemoeilijkt. Vanuit deze ervaring willen we een proces organiseren rond de vraag 'Wat kunnen de partners in Van Gogh NP en andere partijen in Brabant doen (als grondeigenaar) om de transitie in de landbouw te ondersteunen?'. Duurzame gronduitgifte is daarbij al een eerste stap, maar we gaan op zoek naar opties voor 'one step beyond'. Met relevante partners willen we via een ontwikkeltraject tot een gezamenlijke aanpak zien te komen die er aan bijdraagt dat (toegang tot) grond bijdraagt aan de transitie in de landbouw.

c. Agroforestry & Koepelplan Voedselbossen

Trekker: Jacomien den Boer
Projectteam: Jan Buys
Aanvullend: Judith van der Bruggen (gebiedsonderneming Duinboeren & Maatschappij), Piet Rombouts (Agroforestrynetwerk Brabant), Loes Vinkenborg (Agroforestrynetwerk Brabant), Sjef van Dongen (Fruitz for life), John Vermeer (Vermeer Duurzame diensten).
Totaal budget tot 2025: € 480.600

Budget 2024-2025: € 47.342

Bereikte resultaten
Agroforestry
In 2021 hebben we via een Europese aanbesteding de Gebiedsonderneming Duinboeren & Maatschappij en het Agroforestry Netwerk Brabant (GDM/ANB) opdracht gegeven het agroforestryproject uit te voeren, bestaande uit het ondersteunen van tenminste 25 ondernemers bij de aanleg van tenminste 25 ha agroforestry. In 2022 zijn de eerste beplantings- en bedrijfsplannen opgeleverd en de eerste bomen aangeplant. In september 2022 vond het symposium 'Voederbomen' plaats en is het (internationale) kennisnetwerk Voederbomen gestart. in juli 2023 is het project formeel en administratief afgerond. Er is in totaal 38 ha agroforestry opgenomen in 24 bedrijfs- en beplantingsplannen, die tot en met half april 2024 aangeplant zal worden. Op een afsluitende bijeenkomst in juli 2023, op de Janmiekeshoeve in Mariahout, heeft John Heesakkers zijn agroforestrypercelen laten zien en zijn ervaringen gedeeld.
De kennis die is verzameld over de meerwaarde van agroforestry voor de agrarisch ondernemer, zowel als nevenactiviteit op het bedrijf als een onderdeel van de reguliere bedrijfsactiviteiten wordt via het Agroforestrynetwerk Brabant gedeeld met een grote groep agrariërs. Het netwerk Voederbomen dat in oktober 2022 gestart is met een symposium wordt verder uitgebreid via het Agroforestrynetwerk Brabant.

Voedselbossen
In juli 2023 heeft Brabants Bodem in samenwerking met het tweede Koepelplan Voedselbossen een onderhandse aanbesteding uitgeschreven voor het begeleiden van tenminste 5 ondernemers in het Van Gogh NP om tenminste 5 ha voedselbos aan te leggen. Sjef van Dongen (Fruitz for life) heeft de opdracht gegund gekregen, en is sinds september 2023 bezig met de werving van ondernemers en het opstellen van beplantingsplannen. In maart 2024 zijn de eerste hectares voedselbos aangeplant. Uiteindelijk zijn er 6 ondernemers bereid gevonden om met een voedselbos aan de slag te gaan. In totaal leggen zij ca. 8 ha voedselbos aan. 3 ondernemers vallen binnen het Van Gogh NP, 3 ondernemers vallen daar net buiten. Omdat er 6 ondernemers deelnemen in plaats van 5 ondernemers, is er sprake van een meerwerkopdracht.

Waar staan we eind 2025?
Agroforestry
De 24 ondernemers die via het agroforestryproject met agroforestry op hun bedrijf aan de slag gaan, hebben aangegeven nog veel vragen te hebben over het goed aanleggen en onderhouden van de beplanting, en ook over de vermarkting van hun producten. Om tegemoet te komen aan hun vragen, en ook die van andere ondernemers die met agroforestry aan de slag zijn of gaan, willen we vanuit Brabants Bodem een nascholings-traject starten. We hebben daarvoor Judith van der Bruggen (Gebiedsonderneming Duinboeren & Maatschappij) en Loes Vinkenborg (Agroforestrynetwerk Brabant) benaderd. Zij stellen een plan op om met praktische handvatten zoals seizoensgebonden werkdagen ondernemers tegemoet te komen in hun vragen. Omdat deze vragen breder leven dan alleen bij de deelnemers in het project, wordt over deze mogelijkheid voor nascholing ook
Eind 2024 zijn alle beoogde hectares agroforestry aangeplant, en hebben de betrokken ondernemers hun kennis over agroforestry verder uitgebouwd door het nascholingstraject dat vanuit het Agroforestrynetwerk en Brabants Bodem is opgezet.

Koepelplan Voedselbossen
Het Voedselbossen-project is eind 2023 voortvarend opgestart door Sjef van Dongen. Vooralsnog gaan 6 ondernemers ca. 8 ha voedselbos aanplanten. Eind 2024 zijn alle hectares voedselbos aangeplant, en hebben de ondernemers bijgedragen aan diverse symposia en kennisbijeenkomsten, als onderdeel van het Koepelplan Voedselbossen. Op die manier dragen ze bij aan kennisdeling en netwerkvorming rond het thema voedselbossen.

d. Ecosysteemdiensten

Trekker: Martin Bouwman
Projectteam: Carlo Braat, Jan Buys (Landschapsboeren)
Aanvullend: Wessel de Gouw (PNB)
Totaal budget tot 2025: € 175.250
Budget 2023-2024: €131.850

Bereikte resultaten
We zien het mogelijk maken van het belonen van ecosysteemdiensten als een belangrijk middel om voor een brede groep ondernemers prestaties op het gebied van een betere biodiversiteit en bodem en een mooier landschap te vertalen naar hun verdienmodel.

In juni 2021 heeft de Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) de systematiek voor het verwaarden van CO_2-opslag in blijvend grasland goedgekeurd. De systematiek is opgesteld door de Provincie NB, ZLTO, Louis Bolk Instituut (LBI), PowerED en Brabants Bodem. Er kunnen nu CO_2-certificaten uitgegeven en verhandeld worden door agrarisch ondernemers en het bedrijfsleven. Ook is er een methodiek vastgesteld voor vastlegging in boomweides en laanbeplanting (agroforestry). Uit marktonderzoek blijkt dat er zowel aan de vraag- als aanbodzijde van de markt interesse is voor deze certificaten. In 2023 heeft Greendutch met steun van Brabants Bodem de mogelijkheden voor een project verkend. De interesse voor deelname vanuit Brabant was beperkt en Greendutch heeft een landelijk project opgestart en daar de 2 Brabantse deelnemers in ondergebracht.

We hebben, samen met LNV, Provincie Noord-Brabant, Stuurgroep LIB en Triodos Foundation, de Landschapsboeren ondersteund bij het uitvoeren van hun pilot om de werkelijke waarde van hun natuurinclusieve en duurzame bedrijfsvoering verwaard te krijgen via het ontwikkelen en vermarkten van certificaten. Dit heeft onder meer geresulteerd in het rapport 'De werkelijke waarde van landschapsdiensten' en een eerste marktverkenning.

Waar staan we eind 2024?

1. SNK Koolstofboeren – Power ED
   Verwaarden van CO_2 middels de combinatie van methoden blijvend grasland en maatregelen toepassen op minerale landbouwgronden, op basis van de SNK-methodiek, rendabel voor alle betrokken partijen. Het vertrekpunt van het project is 14 deelnemers die gezamenlijk ca. 315 percelen inbrengen. De werving van de deelnemers van dit project loopt over twee sporen, namelijk bedrijven die al in beeld zijn uit het netwerk van Power-ED en bedrijven uit het netwerk van ABAB Accountants en Adviseurs. Grove schatting is dat dit binnen dit project per jaar ca. 600 ton CO2 wordt opgeslagen (€50.000).

2. Verkenning kansen Ecosysteemdiensten
   Het vergoeden van het leveren van ecosysteemdiensten is een onderwerp dat al jaren op de agenda staat. En toch denken we dat er nog mogelijkheden zijn. Dat is de reden dat Het Pont/Telos is benaderd om er vanuit hun expertise nog eens naar te kijken. Vanuit een deskresearch worden kansrijke punten benoemd, en wordt achterhaald waarom deze kansen tot nu toe niet verzilverd zijn. Verder zoeken we uit wat een interessante casus kan zijn om dit te staven in de praktijk. Het resultaat is een position paper, een gesprek met een groep en 1-2 getoetste ecosysteemdiensten (€25.000).

3. Vervolg pilot Landschapsboeren
   Om het waardevolle idee van de Landschapsboeren verder tot praktijkintroductie te krijgen ondersteunen we hen bij de vervolgfase van hun project langs twee lijnen: 1) certificering en digitalisering van hun diensten en 2) marktontwikkeling in de private sector. Resultaat is een professioneel en gecertificeerd aanbod van landschapscertificaten en het succesvol werven van de eerste klanten (€70.000).

e. Initiatieven uit de samenleving

Trekker: Joep van Overbeek
Projectteam: Jan Buys, Mariëlle van den Wijngaard
Totaal budget tot en met 2025: € 88.063
Budget beschikbaar 2024: €25.000

Bereikte resultaten
In 2023 zijn we verder gegaan met de praktische aanpak waarin we maatschappelijke initiatieven ondersteunen. Zo maken we gebruik van energie en slagkracht die al aanwezig is rondom de verduurzaming van de agrarische sector.

Biodiverse groenbemesters
Brabants Bodem heeft samen met de Provincie Noord-Brabant via een subsidie van totaal €37.000 euro bijgedragen aan de korting die boeren kunnen krijgen voor het inzaaien van biodiverse groenbemesters voor akkerbouwers. Hiervan betaalde Brabants Bodem €10.000 en PNB €27.000. Op deze manier wordt iets meer dan 40% korting gegeven op mengsels voor groenbemesters voor 500 ha (max 5 ha. per deelnemer). Er zijn zowel gangbare als biologische mengsels verkrijgbaar. Helaas besloot GS te kort voor het zaaiseizoen over de subsidie, waardoor bestellen en inzaaien voor 2023 te laat werd voor de boeren. De daadwerkelijke korting voor boeren gaat dus in de lente en zomer van 2024 plaatsvinden.

Aardpeer
Met Aardpeer hebben we tweemaal geprobeerd om een duurzame of sterk verduurzamende groep boeren te kunnen helpen in hun financieringsvraagstukken rondom grond. Helaas hebben we hierbij moeten constateren dat – zelfs als een stichting als Aardpeer marktconform kan bieden – het niet mogelijk was om een financiering rondom de grondvraag op te stellen als gevolg van een gebrek aan beschikbare grond. Na de jaarwisseling 2023/2024 hebben we helaas de definitieve conclusie getrokken dat de Brabants grondmarkt op dit moment niet klaar is voor een dergelijk financieringsproject. We zetten echter de samenwerking met Aardpeer door. Hun kennis over het grondvraagstuk en de ervaringen die we op het thema hebben opgedaan zetten we in om met relevante partners via een ontwikkeltraject tot een gezamenlijke aanpak te komen die er aan bijdraagt dat (toegang tot) grond bijdraagt aan de transitie in de landbouw (zie deelproject b).

Fietsroute 'Van Brabantse bodem'
Eerder is besloten de Brabants-Bodem fietsroute, die gelanceerd is tijdens de Dutch Food Week in oktober 2022, een meerjarige bestemming te geven. Zo dragen we bij aan de binding tussen de landschaps- en natuurinclusieve boer enerzijds en maatschappij en consument anderzijds. Hiervoor is intussen opdracht verleend aan VisitBrabant. Zij werken de route verder uit, ook langs het Van Gogh-gedachtegoed.

Brabant Smaakt - Brabantse Hoeders
De Brabantse Hoeders – de alumni groep van BrabantBokaal-winnaars - organiseerde in 2023, tijdens de Dutch Food Week, het evenement BrabantSmaakt op de Genneper Hoeve. Hier etaleerden zij een selectie van de mooie, lokale en duurzame voedselinitiatieven die Brabant rijk is. De Hoeders kijken terug op een succesvol evenement. Brabants Bodem heeft hen ondersteund met netwerk en financiële steun. Dit heeft omgekeerd het netwerk van Brabants Bodem verder versterkt.

Waar staan we eind 2025?
In het voorjaar van 2024 gaat de aanmelding voor korting op biodiverse groenbemesters open. Zo realiseren we, samen met de provincie en Urgenda, 500 hectare biodiverse inrichting van boerenland in rust én dragen we bij aan de afvang van stikstofuitspoeling. Daarnaast financieren we de actie 1001ha Kruidenrijk grasland nogmaals met 25.000 euro vanuit Brabants Bodem. Deze actie heeft al meermaals erg succesvol landing in Brabant gekregen en dankzij dit project zijn al vele honderden hectares kruidenrijk grasland in Brabant gerealiseerd. Dat breiden we graag verder uit.

In 2024 krijgt de Brabants Bodem-fietsroute haar meerjarige bestemming. Zo zorgen we ervoor dat Brabanders én toeristen de komende 3 jaar een recreatief kunnen kennismaken met duurzame, natuurinclusieve en landschapsinclusieve boeren. De route wordt begin 2024 aangepast en gepubliceerd, zodat we het fietsseizoen nog mee kunnen nemen.

f. Landschapslabel

Trekker: Jan Buys
Projectteam: Martin Bouwman, Wim Coenraadts (extern)
Totaal budget tot 2025: € 304.187
Budget 2023-2024: €150.000

Bereikte resultaten
In 2023 hebben we ontwikkelpaden voor een landschapslabel voor duurzame agrarische producten uit Van Gogh NP onderzocht. Dit in nauwe samenwerking met Streekselecties en Imagro. Het pad om voor volume te gaan bij een grote retailer was het meest wenselijk. Dit was echter niet haalbaar. De grote retailers hebben al een eigen duurzaamheidsprogramma of werken daar aan en daar blijkt weinig ruimte voor de door ons beoogde aanpak. We hebben ons daarom geheroriënteerd en onderzoeken nu of een andere route, aansluiten bij bestaande initiatieven en een meer geleidelijke weg kiezen, een beter perspectief biedt. Brabants Streekgoed is recent ontstaan en lijkt als koepel van een groep boeren met een gezamenlijke (digitale) infrastructuur een zeer geschikte partner hiervoor. We werken hierbij nauw samen met Van Gogh Nationaal Park.

Waar staan we eind 2025?
In 2024 verkennen we de samenwerking met Brabants Streekgoed verder en werken deze uit. We verkennen twee lijnen: een 'label' voor duurzaam geproduceerde producten uit Van Gogh Nationaal Park en daaraan gekoppeld een gezamenlijke marktontwikkeling, gericht op zowel de consument als zakelijke afnemers. Tweede lijn is het versterken en objectiveren van de duurzaamheidsprestaties van de toeleverende boeren via de systematiek van de Biodiversiteitsmonitor. Te beginnen bij de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en zodra het kan dit te verbreden naar andere sectoren en in samenwerking met Streekeigen Producten Nederland (erkende streekproducten).
Een eerste voorstel voor de samenwerking ligt eind april 2024 in de stuurgroep voor. Bij een positief besluit verwachten we rond / na de zomer van 2024 de eerste concrete stappen op één of beide lijnen naar buiten toe te kunnen zetten en deze stapsgewijs uit te breiden in de periode daarna.

g. Gebiedsinitiatieven

Trekker: Carlo Braat
Projectteam: Hidde Hoetink, Joep van Overbeek, Jan Buys
Totaal budget tot 2025: € 72.959
Budget 2024-2025: €50.000

Bereikte resultaten
In 2021 hebben we verkend welke samenwerkingsmogelijkheden er in de Geelders zijn, met ZLTO en Ark. Dit blijkt lastig vorm te geven. Met Landelijk Brabant / BPG verkenden we de mogelijkheden om rond enkele landgoederen met de desbetreffende agrariërs de duurzaamheid van de bedrijfsvoering en daarmee de kwaliteit van de landgoederen en hun omgeving te versterken. Brabants Landschap heeft aangegeven in een of meerdere regio's van start te willen gaan met een groep agrariërs die gezamenlijk zoeken naar manieren om hun score op de BBM te verbeteren, en daarmee ook hun beloning. De doelen die samenvallen met die van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) worden zo ook geborgd.
In 2023 zijn we een samenwerking met Landelijk Brabant (Brabants Particulier Grondbezit) gestart. Samen met Landgoed de Groene Kamer (als voorbeeldproject) ontwikkelen we een aanpak voor landgoederen die hun agrarisch grondgebruik willen verduurzamen en het daaraan gekoppelde verdienmodel verbeteren.

Waar staan we eind 2025?
In 2024 start Brabants Landschap, ondersteund door adviesbureau Eelerwoude, met een project om te verkennen welke eisen ze aan agrariërs willen stellen om in de toekomst een duurzamere samenwerking aan te gaan om daarmee een meer natuurinclusieve landbouw te stimuleren. Dit onderdeel moet eind 2024 zijn afgerond. Met de implementatie wordt in het voorjaar van 2025 gestart. Samen met Landelijk Brabant bezien we of dit ook rond enkele landgoederen kan gebeuren en starten in dat geval die projecten op. Staatsbosbeheer zet haar project 'Van pachter naar partner' verder door. Natuurmonumenten heeft in 2024 ook een keuze gemaakt of zij naar voorbeeld van Staatsbosbeheer en Brabants Landschap de mogelijkheden voor een duurzamere samenwerking willen verkennen.

De samenwerking met Landelijk Brabant resulteert in een duurzaam teeltplan voor landgoed de Groene Kamer en een inspiratiebijeenkomst plus inspiratiegids voor landgoedeigenaren.

h. Stimuleren van nieuwe manieren van werken

Trekker: Jan Buys
Projectteam: iedereen
Totaal budget tot 2025: -
Budget 2023-2024: -

Bereikte resultaten
Het landelijk programma IBP-Vitaal Platteland liep tot en met april 2021. LNV werkt aan een opvolger in de vorm van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. De (online) uitwisselingsbijeenkomsten (zgn. werkplaatsen) blijven doorgaan en de leden van het projectteam leveren daar actieve bijdragen aan. Dit helpt om het verhaal van Brabants Bodem voor het voetlicht te brengen en levert kennis, ervaringen en contacten op met andere IBP-VP gebieden.

Waar staan we eind 2025?
Binnen het project All4biodiversity LIFE-IP wisselen we kennis en ervaring uit met de andere deelnemende regionale en landelijke projecten. Daarnaast verkennen we mogelijkheden om samen met LNV en andere gebieden te werken aan een verbeterde beleidsmatige en juridische omgeving voor duurzaam producerende agrarische bedrijven. Bijvoorbeeld door het stapelen van beloningen en het belonen op basis van prestaties beter mogelijk te maken. Of een vereenvoudigde regelgeving rond integraal duurzame bedrijven.

i. Duurzame intensieve (plantaardige) teelten

Trekker: Joep van Overbeek
Projectteam: Hidde Hoetink, Martin Bouwman
Totaal budget tot en met 2025: €145.560
Budget beschikbaar 2024-2025: €100.000

Bereikte resultaten
Bonenteelt
In 2023 is Ivar van Dorst, duurzaam strokenteelt-akkerbouwer in de eiwittransitie, financieel en organisatorisch ondersteund in zijn missie om inheemse en Brabantse eiwitalternatieven verder te ontwikkelen. Hij doet dit door onderzoek te doen in de selectie, teelt, verwerking en afzet van enkele oudhollandse bonensoorten voor humane consumptie.

Bonenvlieg
Er is een samenwerking opgezet met verschillende ketenpartijen om een onderzoek te organiseren naar natuurlijke bestrijding van een grote plaag in de akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt: de bonenvlieg. De sector is op zoek naar alternatieve bestrijdingswijzen sinds het veelgebruikt chemisch middel, chloorpyrifos, door de EU verboden werd in verband met zijn neurotoxische eigenschappen. Realisatie van de proef lukte niet meer voor het groeiseizoen van 2023.

Gedurende 2023 en de eerste maanden van 2024 zijn gesprekken gevoerd met meerdere boeren en boerensamenwerkingen voor het ontwikkelen van projecten. Eén van deze samenwerkingen wordt momenteel verder verkend.

Een initiatief voor zachtfruitteelt onder zonnepanelen behoorde eerder ook tot dit project, maar is inmiddels weer afgestoten. Binnen dit thema zijn al zodanig veel ontwikkelingen dat de meerwaarde voor de betrokkenheid van Brabants Bodem zeer beperkt is.

Ook hebben we onderzocht of het mogelijk was om stappen te zetten in de Dungense Polder richting een gezamenlijk waterbeheer door een groep ondernemers. Dit gericht op verbetering van bodem, water en biodiversiteit in combinatie met een samenwerking tussen intensieve teelten en overige agrarische bedrijven in het gebied. Helaas heeft dit niet geleid tot voldoende overeenstemming en vertrouwen om ook daadwerkelijk stappen te gaan zetten. Met de ondernemers is geconcludeerd dat het geen zin heeft om hier nog energie op te zetten.

Waar staan we eind 2025?
Als Brabants Bodem afloopt hebben we meerdere initiatieven ondersteund en van de grond geholpen rondom de verduurzaming van intensief grondgebruik. Dit doen we mét boeren en mét sectorpartners.

Het project van Ivar van Dorst culmineert in toegepaste kennis rondom de teelt, verwerking en afzet van kansrijke eiwitbonen voor humane consumptie. Deze kennis wordt met alle geïnteresseerde boeren en partners gedeeld in een velddag en een praktische teelthandleiding.

Samen met de TOG, Ardo, ZLTO en andere sectorpartners hebben we concreet onderzocht of kruidvenkel leidt tot een lagere aantasting van peulvruchten door bonenvlieglarven. Zo hopen we de sector een natuurlijk alternatief voor bestrijding te bieden en te voorkomen dat er nieuwe schadelijke chemische middelen voor dit probleem ontwikkeld moeten worden. Voor dit onderzoek en het delen van de kennis vanuit Brabants Bodem 45.000 euro toegezegd. De TOG cofinanciert eenzelfde bedrag. De proef wordt 2-jarig uitgevoerd in 2024 en 2025.

We hebben nog 2 initiatieven uit de sector ondersteund met capaciteit, netwerk en middelen om de intensieve teeltensector te verduurzamen. Momenteel loopt het gesprek met een biologisch aspergeteler, om zijn collega's de lessen van de biologische teelt bij te brengen en zo laagdrempelig te laten leren over duurzamere teelt. We zijn nog op zoek naar 1 extra initiatief met een verduurzamingsidee voor de sector. Realisatie moet in 2024 worden opgestart.

j. Monitoring biodiversiteit

Trekker: Carlo Braat
Projectteam: Lisa van de Biggelaar en Fien Oost (beiden BL), Jan Buys
Totaal budget tot en met 2025: € 141.623
Budget 2024-2025: €90.000

Bereikte resultaten
Verbetering van natuur- en landschapskwaliteit hangt sterk samen met biodiversiteit. Verschillende deelprojecten, waaronder de biodiversiteitsmonitor en agroforestry, dragen bij aan het versterken van biodiversiteit. Daarom willen we de monitoring van de effecten op de biodiversiteit in samenhang oppakken, zodat monitoring ook een verbindende schakel wordt tussen de verschillende deelprojecten.

In de BBM werken we met KPI's die gekoppeld zijn aan de bedrijfsvoering. De KPI's zijn wetenschappelijk onderbouwd voor wat betreft de impact van een agrarisch bedrijf op de omgeving. In 2022 zijn we gestart met de monitoring op 30 deelnemende melkveebedrijven. Dit onderzoek dat gefinancierd is vanuit het LIFE-IP programma All4biodiversity en is in 2022 uitgevoerd door 4 studenten van HAS den Bosch in samenwerking met Earth Watch, Maasarend Advies en het Coördinatiepunt Landschapsbeheer. In 2022 is een eerste monitoring uitgevoerd, waaruit blijkt dat er een positieve relatie zichtbaar is tussen scores op KPI's en de kwaliteit van natuur, bodem en water. Maar er zijn meer metingen nodig om steviger uitspraken te kunnen doen over de relatie tussen scores op KPI's, de waarnemingen in het veld (o.a. het voorkomen van regenwormen in de bodem) en de inspanningen die de agrariër levert. De eindrapportage van het onderzoek uit 2022 is in 2023 opgeleverd.

Waar staan we eind 2025?
In 2022 hebben we een monitoringssysteem opgezet en hebben we voor een steekproef van de bedrijven die deelnemen aan de BBM en agroforestry een nulmeting uitgevoerd. Dit gaf een eerste inzicht in de relatie tussen de BBM-score en de aanwezige biodiversiteit. Op de agroforestrybedrijven leggen we zo de uitgangssituatie vast. In 2024 herhalen we de meting. Begin 2023 leveren we het eindrapport op en presenteren we de resultaten aan Brabants Bodem en de melkveehouders bij wie de monitoring is uitgevoerd. Op basis van de conclusies en aanbevelingen in het rapport bepalen we welke vervolgactiviteiten wenselijk zijn.

In 2024 verhogen we het budget met ca. €25.000, om de methodiek voor het scoren van waterkwaliteit te verbeteren ten opzichte van de methodiek die in 2022 gebruikt is. De partners die in 2022 het onderzoek hebben uitgevoerd zullen dat ook in 2024 doen. Ook nu weer met 4 studenten van HAS Green Academy als basis, met ondersteuning door Earthwatch en MaasArend Advies. Eind 2024 zal het onderzoeksrapport worden opgeleverd.

k. Communicatie

Trekker: Mariëlle van der Wijngaard (VGNP)
Projectteam: Jan Buys, Martin Bouwman, Jacomien den Boer
Totaal budget tot 2025: € 288.425
Budget 2024-2025: € 150.000

Bereikte resultaten
In 2023 hebben we de communicatiestrategie en -aanpak voor Brabants Bodem geactualiseerd, in nauwe samenwerking met het communicatieplatform van Van Gogh NP. Doelstellingen, doelgroepen, focus en strategie voor 2024 zijn hierin aangescherpt en uitgewerkt.
In onze communicatie onderscheiden we vier doelgroepen:

- (toekomstige) deelnemers aan projecten van Brabants Bodem: agrarische ondernemers, burgerinitiatieven, etc;
- (toekomstige) partners van Brabants Bodem: partners in de stuurgroep en medefinanciers van deelprojecten;
- Niet-direct betrokken zakelijke partners. Organisaties die binnen Van Gogh NP en/of landelijk actief zijn in de thematiek van Brabants Bodem;
- De inwoners van Brabant: informeren en betrekken bij de activiteiten van Brabants Bodem en relevantie ervan voor hun leefomgeving. Ze zijn op de hoogte van duurzame boeren in Brabant. Ze zijn op de hoogte van en betrokken bij bijvoorbeeld Aardpeer en het Landschapslabel. Deze doelgroep framen we voor de duidelijkheid vooral vanuit Van Gogh NP.

Om de communicatie rondom Brabants Bodem goed te kunnen verzorgen, en Brabants Bodem naar buiten uit te kunnen (blijven) dragen is in 2023 ingezet op meer capaciteit. Mariëlle van der Wijngaard heeft vanaf augustus 2023 de rol als communicatieadviseur overgenomen van Justine de Jong, zowel voor Brabants Bodem als voor Van Gogh NP.

In 2023 hebben we consequent en op verschillende manieren Brabants Bodem onder de aandacht gebracht bij een breed publiek:

- Via nieuwsbrieven en de LinkedIn-pagina worden Brabants Bodem-betrokkenen op de hoogte gebracht van nieuwsitems en wervingscampagnes voor verschillende deelprojecten. In samenwerking met Van Gogh NP stemmen we de artikelen en planning van nieuwsbrieven en social media posts goed op elkaar af, zodat de berichtgeving elkaar versterkt.
- In 2023 is de website www.brabantsbodem.nl geactualiseerd, in samenspraak met Van Gogh NP.
- De diverse deelprojecten van Brabants Bodem worden ondersteund met communicatie in de werving van deelnemers, het verspreiden van kennis, ervaringen en resultaten. Door o.a. voor de communicatie vanuit deelprojecten af te stemmen met de verschillende
  partners die betrokken zijn in de deelprojecten, zoals rondom de nieuwe openstelling van de BBM in 2024 en Aardpeer.
- Begin 2023 heeft Parkbureau Van Gogh NP een online beeldverslag gepubliceerd over 2022 waarin de activiteiten van Brabants Bodem in tekst en beeld werden opgenomen. Dit is wijd verspreid en nog online te bekijken. Brabants Bodem zal ook uitgelicht worden in het beeldverslag over 2023 dat in april 2024 verschijnt.
- Brabants Bodem heeft in 2023 gewerkt aan extra zichtbaarheid via eigen kanalen en ook via kanalen van partners. Op deze manier komt het verhaal van Brabants Bodem sterker en met meer samenhang voor het voetlicht.

Waar staan we eind 2025?
Voor 2024-2025 ligt de focus van communicatie op het nóg sterker en vooral gezamenlijk uitdragen van de ambities van Brabants Bodem: wat is ons doel, en hoe willen we dat bereiken? Brabants Bodem krijgt zo als geheel meer uitstraling. De centrale boodschap hierin is: wij werken samen aan Brabants Bodem en concrete mogelijkheden om verduurzaming aan een verdienmodel te koppelen. Het is een gezamenlijk project waarin we samen optrekken, waar partners en deelnemers wat aan hebben en trots op zijn.

Dit doen we door de partners en deelnemers intensief te betrekken in de communicatie. Dit zorgt voor een betere samenwerking en genereert meer bekendheid. We maken meer gebruik van sociale media, door eindresultaten maar ook de weg daar naartoe te laten zien. Onderdeel van deze versterkte aanpak is het blijvend betrekken van bestuurders van onze partners, zodat Brabants Bodem ook een duidelijk bestuurlijk gezicht heeft. Hiervoor ontwikkelen we waar nodig nieuw beeld- en filmmateriaal en zullen we consequent communiceren naar de verschillende doelgroepen.

Daarnaast geven mijlpalen en resultaten binnen de verschillende deelprojecten gedurende het jaar aanleiding om Brabants Bodem zichtbaarheid te geven, zowel voor partners als voor andere betrokkenen.
Op het niveau van middelen varieert dat van onder andere een jaaroverzicht Brabants Bodem, videomateriaal, infographics, artikelen in vakbladen/dagbladen, bijeenkomsten en symposia. Afhankelijk van het perspectief voor Brabants Bodem als project na 2025 zal de positionering meer gebaseerd zijn op Brabants Bodem als geheel of de deelprojecten. Daarbij zal voor een passende afsluiting worden gekozen zoals een symposium, wrap-up of terugblik van alle opgedane kennis die in de vijf of zes jaar Brabants Bodem zijn opgedaan. Voornemen is om in 2025 een evenement te organiseren om de opbrengst van Brabants Bodem in beeld te brengen en te delen. Hier reserveren we €50.000 voor.

I. Vrije ruimte

Trekker: Jan Buys
Projectteam: n.v.t.
Totaal budget tot 2025:

Budget 2023-2024:

Bereikte resultaten
In 2021-2023 hebben we de vrije ruimte benut om de extra projectkosten te dekken voor nieuwe deelprojecten. In haar vergadering van 29 februari heeft de stuurgroep de resterende vrije ruimte verdeeld over de lopende en nieuwe projecten. Er resteert nog een klein bedrag van €52.650 dat dient als buffer / reserve voor onvoorziene kosten.

Nieuwe deelprojecten

m. Economie van Landschapselementen - Paulowniateelt

Trekker: Jacomien den Boer
Projectteam: Stephan Bouwman (extern), Joep van Overbeek
Totaal budget tot 2025: €108.180
Budget 2023-2024: €108.180

Te bereiken resultaten
Vanuit de bouwsector groeit de vraag naar natuurlijke bouwmaterialen met een lage CO_2-voetafdruk. De teelt van vezelgewassen voor bouwmaterialen kan een interessant nieuw verdienmodel zijn voor de agrarische sector, met name in gebieden met beperkingen op gebruik van water, mest en/of gewasbeschermingsmiddelen, omdat vezelgewassen relatief weinig inputs nodig hebben. Binnen Brabants Bodem willen we met Paulownia aan de slag als veelbelovend vezelgewas. Het hout van deze boom is licht maar ook zeer sterk, waardoor het voor een breed scala aan toepassingen geschikt is (o.a. plaatmateriaal en meubels), en bovendien past binnen bijv. agroforestrysystemen.

In dit project ondersteunen we tenminste 3 ondernemers binnen Van Gogh NP die aan de slag willen met Paulowniateelt, door kennisonderzoek en -deling, teeltbegeleiding vanuit bestaande netwerken, en het inventariseren van knelpunten en belemmeringen voor de teelt van Paulownia.

Waar staan we eind 2025?
Uiteindelijk resultaat van het project is dat objectieve informatie over Paulowniateelt beschikbaar komt voor een brede groep boeren, waardoor zij beter in staat zijn in te schatten of Paulowniateelt past binnen hun bedrijfsvoering. Er is meer bekend over de geschiktheid van andere gewassen in combinatie met Paulownia, en ondernemers zijn begeleid in de teelt en afzet van Paulownia, en eventueel het verwaarden van koolstofvastlegging.
In plantseizoen 2024-2025 gaan de eerste Paulowniabomen naar verwachting de grond in. Monitoring van groei en ervaringen in de teelt worden zoveel mogelijk voor eind 2025 gedeeld, maar loopt mogelijk door na 2025.

n. Autochtoon plantgoed

Trekker: Carlo Braat
Projectteam: Hidde Hoetink, Joep van Overbeek
Totaal budget tot 2025: 25.000
Budget 2024-2025: 25.000

Te bereiken resultaten
Groter aanbod van autochtoon plantmateriaal om daarmee een goede invulling te kunnen geven aan het streven naar meer groenblauwe dooradering in het landelijk gebied conform de wensen in het Nationaal en Brabants Programma Landelijk Gebied.

Waar staan we eind 2025?
In 2024 wordt gestart met een analyse van de problematiek rondom de beperkte beschikbaarheid van zaad van autochtone bomen en struiken. Er wordt daarna een concreet voorstel uitgewerkt op welke wijze de beschikbaarheid van zaden van autochtone bomen en struiken kan worden vergroot.

o. Biodiversiteitsmonitor Akker- en Tuinbouw (BMAT)

Trekker: Jacomien den Boer
Projectteam: Jos van Lent, Carlo Braat, Jan Buys, Stefan van Gestel (Provincie NB, extern)
Totaal budget tot 2025: €225.000
Budget 2024-2025: 225.000

Te bereiken resultaten
Binnen Brabants Bodem zijn we ervan overtuigd dat het werken met KPI's meerwaarde heeft, en dat een Biodiversiteitsmonitor Akker- en Tuinbouw (BMAT) een geschikt instrument is om inzicht te geven in prestaties op het gebied van bodem, water, klimaat en biodiversiteit voor de plantaardige sectoren. Daarom willen we vanuit Brabants Bodem een praktijkproject starten met ca. 20 ondernemers in de regio's midden- en Oost-Brabant, om de BMA die ontwikkeld is in het pilotproject Zuidwestelijke Delta beter passend te maken voor het type bedrijven in deze regio. We willen nadrukkelijk toe naar een monitor voor akker- én tuinbouw, omdat die sectoren beide vertegenwoordigd zijn in midden- en oost-Brabant, en met duurzaamheidsprestaties kunnen bijdragen aan doelen op het gebied van bodem, water, klimaat en biodiversiteit. We werken met de bestaande set van 8 KPI's, die ontwikkeld is in de landelijke BMA.

We zoeken de samenwerking met andere partijen die al bezig zijn (geweest) met de BMA, waaronder de WUR, Boerenverstand/Farmhack en de LLTB. In de provincie Limburg loopt een pilotproject met een zeer diverse groep van 25 ondernemers. We leren graag van hun aanpak. Tevens sluiten we waar zinvol en passend aan bij lopende initiatieven als het Bodemplan, het project Bemesten in Balans, en het BedrijfsBodemWaterPlan (BBWP).

De BBM is in haar beloningssystematiek sterk gericht op het verdienmodel/verdienvermogen van melkveehouders. Een groot verschil tussen BMA en BBM is dat een beloning van max. €5.000 per jaar per bedrijf veel minder een reden is om mee te doen voor akker- en tuinbouwers. Juist een beloning in de vorm van ondernemersruimte is aantrekkelijk: als een ondernemer 'beloond' wordt met beregenings- of bemestingsruimte op zijn bedrijf, is dat aantrekkelijker dan een financiële beloning. Voorwaarde is echter wel dat de beloning in lijn is met de duurzaamheidsopgaven waar de systematiek van de Biodiversiteitsmonitoren aan bijdraagt.

Om dit deelproject te starten vormen we een projectteam vanuit de partnerorganisaties in Brabants Bodem, met waar nodig aanvullende externe expertise. Looptijd zal 2024-2025 zijn. Benodigd budget is nu geraamd op ca. €225.000, vergelijkbaar met de kosten voor het BBM-praktijkproject in 2020-2021.

Tuin- en akkerbouwbedrijven op zandgronden kennen een wezenlijk andere structuur en bedrijfsvoering dan bedrijven in kleiregio's (Zuidwestelijke delta, Flevoland). Dat uit zich o.a. in het onderling uitruilen van gronden om aan teeltwisseling te kunnen doen, waardoor het verzamelen van benodigde data zeer complex kan zijn, omdat gegevens uit de gecombineerde opgave niet altijd overeenkomen met de praktijk. Ondanks deze moeilijkheid willen we vanuit Brabants Bodem toch met dit initiatief aan de slag, vooraleerst met bedrijven waar uitruil beperkt is. Parallel daaraan willen we wel onderzoeken hoe deze complexiteit in dataverzameling aangepakt kan worden. Eind 2025 willen we eerste pilotronde met ca. 20 ondernemers afgerond hebben, om te bezien of en hoe er voor bovenstaande complexiteit een werkende monitor ontwikkeld kan worden.

Waar staan we eind 2025?
Eind 2025 is er voor (samenwerkende) bedrijven op zandgrond in midden- en Oost-Brabant een passende en werkende aanpak voor de BMAT uitgebouwd, en hebben zij een (financiële) bijdrage ontvangen voor hun bijdrage in het ontwikkelen van deze aanpak.

p. Kennisdeling rond natuurlijke/mechanische plaagbestrijding

Trekker: Jacomien den Boer
Projectteam: Joep van Overbeek
Totaal budget tot 2025: €25.000
Budget 2023-2024: €25.000

Te bereiken resultaten
Bij gewasbescherming wordt nog vaak gedacht aan chemische gewasbescherming, terwijl er steeds meer natuurlijke en mechanische opties beschikbaar komen (o.a. mengteelten, aantrekken van natuurlijke plaagbestrijders, mechanisch onderwerken, schoffelen). Om deze kennis onder een brede groep te delen en verspreiden (agrarisch ondernemers, loonwerkers, adviseurs) willen we vanuit Brabants Bodem inzetten op het aanbieden van cursussen, trainingen of demonstratiedagen. Specifiek richten we ons dan op de doelgroep die zelf regelmatig met gewasbescherming bezig is (agrarisch ondernemers, loonwerkers, agrarisch adviseurs) en daar ook gecertificeerd moet zijn door middel van een spuitlicentie. Houders en aanvragers van een spuitlicentie moeten zich periodiek laten bijscholen. Samen met een partij die dit structureel kan aanbieden (bijv. WUR, Louis Bolk Instituut) willen we deze kennisdeling organiseren, zodanig dat dit onderdeel wordt van het pakket dat aangeboden wordt aan spuitlicentiehouders om hun licentie te verkrijgen of te behouden.

Waar staan we eind 2025?
Samen met een partij die voldoende (praktische) kennis heeft over mechanische en natuurlijke gewasbescherming organiseert Brabants Bodem cursussen, trainingen en/of demonstratiedagen rondom het thema mechanische en/of natuurlijke gewasbescherming, als zelfstandig programma of als onderdeel van het bestaande aanbod voor spuitlicentiehouders. Voor dit project is vooralsnog €25.000 begroot. Dit omvat uren voor het verder uitwerken van dit projectidee, het opzetten van een zinvolle samenwerking met een kennispartij, en het benaderen van instituten en organisaties die een formele taak en rol hebben in het verlenen van spuitlicenties.

4. Afgeronde projecten

Binnen Brabants Bodem zijn al drie projecten afgerond:

Gebiedsanalyse

De gebiedsanalyse Brabants Bodem (uitgevoerd door LOS Stadomland en Boerenverstand) is afgerond in november 2020. De analyse brengt in wat de issues zijn om een duurzame melkveehouder te behouden in Van Gogh Nationaal Park. Om de uitkomsten breed onder de aandacht te kunnen brengen en te delen heeft LOS Stadomland een publiekssamenvatting gemaakt, en ook een kort filmpje waarin betrokkenen aan het woord komen om de belangrijkste bevindingen helder neer te zetten. Het filmpje en de interactieve samenvatting zijn hier terug te vinden.

Living lab – Panorama Brabant 2050

In het Living Lab hebben we via een interactieve site vier mogelijke ontwikkelrichtingen van de landbouw in Brabant 'beleefbaar' gemaakt. Ook vroegen we de bezoekers hun voorkeuren aan te geven o zo de relatie tussen consumptie de landbouw en het landschap inzichtelijk te maken. Daarnaast waren er twee gesprekken, een start en een eind trialoog.
Met de site hebben ruim 26.000 mensen bereikt, waarvan er 5.000 echt hebben rondgekeken. Daarmee onderscheidt ons Living Lab zich van de andere die zich vooral richten op de professionals.

Zonne-energie op boerendaken

In 2021 is het deelproject 'Zonne-energie op daken' afgerond. Uit de verkenning blijkt dat het voor een agrariër loont om voor eigen gebruik zonnepanelen te installeren, maar dat aansluiting bij een energiecoöperatie zodanig veel kost dat het niet rendabel is om daarin te investeren. Bovendien is de benodigde infrastructuur voor terug levering op dit moment in Brabant niet toereikend.
In 2022 hebben we de resultaten van de verkenning met een breder publiek gedeeld. Hiermee is vooralsnog de inzet van Brabants Bodem op dit onderwerp afgerond. Er spelen voldoende andere initiatieven en projecten rond dit onderwerp.

5. Zo werken we samen

a. Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP): kaders en doelen

Nederland staat voor grote opgaven op het terrein van (voedsel)productie, klimaat, waterveiligheid, circulaire economie, biodiversiteit en energie. Het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland richt zich op 15 kansrijke gebieden in heel Nederland, met gebiedsspecifieke uitdagingen. Het Van Gogh NP, en daarmee Brabants Bodem, is een van de gebieden in de categorie Natuur en Samenleving.
Het Ministerie van LNV heeft €40 miljoen gereserveerd voor de gebieden, vanuit de envelop natuur- en waterkwaliteit. Brabants Bodem ontvangt hieruit €4.500.000,- (inclusief BTW).

Het IBP-VP heeft nadrukkelijk als wens om de samenwerking tussen de vier deelnemende overheden te verbeteren, door een structureel andere manier van werken: vanuit gelijkwaardigheid en met flexibiliteit om in te spelen op de ontwikkelingen (dynamisch programmeren). De verschillende gebieden en partijen vinden elkaar op inhoud en richting. Er is daarmee ook een gedeeld idee van de urgenties en de oplossingsrichtingen. Dit alles resulteert in een flexibel uitvoeringsprogramma, waarin menskracht, euro's en kennis slim gecombineerd worden.
Het Landelijk Programma faciliteert de processen in de IBP-gebieden. Daarvoor wordt samengewerkt in vier sporen:

- Leren door doen
- Kennis en Onderzoek
- Wetgeving en experimenteerruimte
- Financiën

Vanuit Brabants Bodem delen wij onze ervaringen over samenwerken en dynamisch programmeren op de Werkplaats IBP-VP bijeenkomsten en leren van andere gebieden.

Het landelijk programma IBP-Vitaal Platteland is per april 2021 afgerond.

b. Van Gogh Nationaal Park in ontwikkeling (Van Gogh NP)

Het Van Gogh NP i.o. en Brabants Bodem zijn nauw verbonden. Brabant gaat voor de status van Van Gogh Nationaal Park. De schilder dient als inspiratiebron om het Brabantse landschap de komende jaren kwalitatief mooier en beter te maken.

Van Gogh Nationaal Park is een samenwerking van een groot aantal (ca. 50) partijen die samen het netwerk vormen dat nodig is om de ambities in het masterplan te realiseren. Daarbij werkt men langs vier ontwikkellijnen:

Brabants Bodem is onderdeel van deze beweging en is hèt project in de ontwikkellijn Landbouw & Voedsel. In de planvorming en uitvoering stemmen Brabants Bodem en andere projecten in alle ontwikkellijnen -uiteraard waar relevant- af en zoeken de samenwerking op. Ieder project heeft daarbij zijn eigen organisatorische en bestuurlijke inbedding. Waar nodig en zinvol kan deze gebundeld worden, dit wordt steeds vanuit de relevante projecten beoordeeld. De Regiegroep van Van Gogh Nationaal Park is hiervoor het platform, daar zorgen de partners in het netwerk voor een efficiënte en effectieve samenwerking.

In maart 2020 is het masterplan Van Gogh NP vastgesteld; het schetst een wenkend perspectief én is een uitnodiging aan alle Brabanders om samen (verder) te werken aan het Brabantse landschap van de toekomst, tot in het hart van de dorpen en steden. Het Van Gogh Nationaal Park is in afwachting van de status Nationaal Park, de verwachting is dat hier in 2024 meer duidelijkheid over komt. De samenwerking tussen de partners

heeft daar niet op gewacht en krijgt nog steeds meer vorm. Brabants Bodem is daarbij het grootste en meest concrete samenwerkingsproject.

c. LIFE IP

Achtergrond Life-IP
LIFE is een Europees subsidieprogramma dat innovatieve projecten ondersteunt die passen in het Europese natuur-, milieu- en klimaatbeleid. Vanuit Brabants Bodem is aangesloten bij het LIFE IP project All4Biodiversity. Life IP is gericht op het verbeteren van de samenwerking tussen overheden, onderzoek en ondernemers om zo de doelen voor Natura2000 sneller te halen. Provincie Zuid-Holland is lead partner en heeft het project 8 maart 2020 ingediend. De looptijd van het LIFE-IP All4Biodiversity traject is 2020 – 2026. De totale begroting bedraagt ruim 17 miljoen euro. Begin december 2020 is het project definitief goedgekeurd en is het gestart.

Het deelproject "Brabants Bodem" onder dit Life IP-project zet in op de deelprojecten biodiversiteitsmonitor en agroforestry en met een bijdrage van €963.000 vanuit LIFE IP.

Naast de extra financiële middelen is ook de samenwerking binnen het LIFE-IP project met de landelijke partijen van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel waardevol. Het praktijkproject Biodiversiteitsmonitor is ontstaan vanuit het Deltaplan en wordt binnen andere onderdelen van het Life IP-project verder gemonitord en doorontwikkeld.

De verantwoording over de financiën en voortgang naar de EU (via de leadpartner Zuid-Holland) vallen onder de verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Brabant. De uitvoering van het project loopt via de organisatiestructuur van Brabants Bodem (projectleider biodiversiteitsmonitor en agroforestry).

6. Waar staan we eind 2025?

In Brabants Bodem staat het versterken en opbouwen van een nieuw partnerschap centraal. Ook in 2024 en 2025 zetten we in op de betrokkenheid van overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en bewoners, om samen als onderdelen van maatschappelijke netwerken, de gewenste transitie vorm te geven.

We zijn tevreden als we eind 2025 bij het opmaken van de eindbalans van (deze uitvoeringsperiode van) Brabants Bodem kunnen constateren:

- De samenwerking van de partners in Brabants Bodem heeft ertoe geleid dat er op ten minste twee à drie grote onderwerpen (zoals de biodiversiteitsmonitor) positieve concrete veranderingen zijn bewerkstelligd in de duurzaamheid van de bedrijfsvoering van agrarische bedrijven in Van Gogh Nationaal Park en (ver) daarbuiten, gekoppeld aan een verbeterd verdienmodel voor de desbetreffende ondernemers.
- De samenwerking er mede aan heeft bijgedragen dat er op vier à vijf andere onderwerpen stappen zijn gezet of beleidsontwikkeling in gang is gezet die bijdraagt aan de verduurzaming van de landbouw en versterking van het verdienmodel.
- De energie van de samenwerking binnen Brabants Bodem zichtbaar is en als inspiratie bijdraagt aan de transitie van de landbouwlandbouw.

Hieronder geven we (voortschrijdend over de opeenvolgende werkplannen) weer wat op deze punten de progressie en de ambities zijn.

Leren door doen, concreet en zichtbaar

In 2024 en 2025 zijn we, net als in de voorgaande jaren, met diverse partijen in het gebied concreet en zichtbaar aan de slag, waarbij we op de achtergrond werken aan innovatie van de organisatie. Brabants Bodem heeft in inmiddels een netwerk opgebouwd van melkveehouders die aan de slag willen met verduurzaming en de partijen die bereid zijn om de ondernemer daarbij te ondersteunen. Het praktijkproject Brabantse biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij is het icoonproject van Brabants Bodem en is bekend bij veel melkveehouders in het gebied. Steeds meer ondernemers zijn enthousiast en doen mee. Zij ervaren dat hun inspanningen en bijdrage aan de natuur- en landschapskwaliteit van het Van Gogh NP worden gezien en bijdraagt aan een goed inkomen. We willen dit uitbreiden tot in het totaal 700 deelnemers. Er is zicht op een aanwinst in het biodiversiteitsmonitor-schap: een variant voor grondgebonden vleesveehouders, met eigen indicatoren en beloningssystematiek. In 2024 maken we de verbreding naar de akker- en tuinbouw met de biodiversiteitsmonitor, met speciale aandacht voor de wisselwerking met de melkveehouderij. Het succes van de Biodiversiteitsmonitor werkt door in de aanpak van Het Brabantse Programma Landelijk Gebied en in andere provincies. KPI's worden geleidelijk aan een centraal instrument in de transitie van de landbouw en bij het scheppen van perspectief voor agrarische ondernemers.

In aanplantperiode van 2024/2025 gaat een groot deel van de aanplant voor het deelproject Voedselbossen de grond in, bij een eerste groep van ca. 10 van de tenminste 25 deelnemers. In de winter van 2023/2024 volgt de resterende aanplant. Dit is een tastbaar en zichtbaar resultaat van Brabants Bodem, dat tenminste 15 jaar plukbaar en eetbaar aanwezig zal zijn.

Ondernemers in andere sectoren, waaronder akkerbouw, vollegrondsgroenteteelt en boomteelt, zijn betrokken bij Brabants Bodem. Met hen werken we aan KPI's voor duurzaamheid en aan vernieuwende samenwerkingsvormen die bijdragen aan duurzaamheid.

Overheden en andere partijen zien deze beweging en bieden deze groep ondernemers op diverse manieren een beloning voor de geleverde resultaten. Dit project zet Brabants Bodem landelijk op de kaart o.a. als koploperproject van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Bewoners worden zo veel als mogelijk actief betrokken bij Brabants Bodem. Tenminste vier projecten geven hier gezamenlijk invulling aan: agroforestry, initiatieven samenleving, monitoring biodiversiteit en het Landschapslabel. In het agroforestry project worden de eerste bomen op agrarische gronden geplant. Een eerste zichtbaar resultaat, dat waardering krijgt vanuit de inwoners van het gebied. Vanuit het deelproject Initiatieven samenleving hebben we een fietsroute gelanceerd speciaal voor de inwoners van Van Gogh NP. De route voert langs een aantal agrarische (voorbeeld)bedrijven waar ze kennis kunnen maken met de alledaagse boerenpraktijk. De weg naar een aansprekend kwaliteitslabel voor agrarische producten uit Van Gogh NP is ingeslagen. We hebben onze ervaringen gedeeld met andere gebieden en geleerd van wat andere gebieden doen. In het deelproject Monitoring biodiversiteit hebben we studenten betrokken om de monitoring mee vorm te geven en uit te voeren. Zij zijn ook betrokken bij het verder verspreiden van de opgedane kennis.

Partnerschap voor impact

Partnerschap is noodzakelijk om in de komende jaren voldoende impact te kunnen behalen en een stevig fundament te leggen voor de gevraagde transities in de landbouw. In alle deelprojecten werken we samen met partners. Uiteraard verschillen die per deelproject. Inzet is steeds deze samenwerking dusdanig vorm te geven dat deze -in wat voor vorm dan ook- beklijft na afronding van een deelproject.

Nieuwe manier van werken

Binnen Brabants Bodem zetten we vol in om condities voor de gewenste transitie op orde te brengen en impactvolle beweging te starten. Overheden en maatschappelijke partijen werken daadwerkelijk samen: in het uitvoeringsteam Brabants Bodem delen we de verantwoordelijkheid voor de verschillende deelprojecten en maken we goed gebruik van onze verschillende netwerken. Het Dagelijks Beraad en de Stuurgroep pakken hun rol daar waar nodig, zodat de nieuwe manier van werken op verschillende niveaus wordt vormgegeven en bekrachtigd. Door te leren van en kennis te delen met andere IBP gebieden, onder andere middels de IBP-VP werkplaatsen, wordt onze zoektocht naar nieuwe manieren van (samen)werken ondersteunt.

In het deelproject 'Initiatieven uit de samenleving' en 'monitoring biodiversiteit' gaan we samen met partners met grote achterban en partijen die dichtbij de bewoners staan kijken hoe we met de ambities van Brabants Bodem maatschappelijk energie kunnen ontketenen en faciliteren. Zo weten we de energie, kennis en kunde van de ondernemers en bewoners te verbinden aan onze ambities.

Zó krijgen we samen zaken gedaan!

7. Het uitvoeringsteam Brabants Bodem

Het uitvoeringsteam Brabants Bodem is een enthousiaste en gedreven club mensen die gaan én staan voor de

Jos van Lent
Projectleider Biodiversiteitsmonitor

Martin Bouwman
Waterschap de Dommel

Carlo Braat
Brabants Landschap

Joep van Overbeek
BMF

Jan Buys
Projectmanager

Hidde Hoetink
ZLTO

Mariëlle van der Wijngaard
Communicatie Van Gogh NP

Jacomien den Boer
Assistent projectmanager

8. Begroting werkplan 2024-2025

In april 2019 is bij LNV het projectplan Brabants Bodem 2019-2025 ingediend. In dit plan staat een begroting van ruim €17 miljoen. LNV draagt op basis van dit werkplan 4.5 miljoen euro (incl. ca € 300.000 BTW) uit de IBP-VP middelen bij aan Brabants Bodem. De overige ca €11 miljoen cofinanciering in het projectplan Brabants Bodem is afkomstig van gelabelde projecten (o.a. Landschapspark Pauwels, Ondernemen met natuur) die mede invulling geven aan de doelen van Brabants Bodem. De begroting in dit werkplan heeft alleen betrekking op de middelen waar de uitvoeringsorganisatie Brabants Bodem direct op kan sturen. Het toegezegde budget van LNV is vrij inzetbaar voor de uitvoeringsprojecten Brabants Bodem.
Daarnaast is er cofinanciering (€ 963.000) voor de deelprojecten Biodiversiteitsmonitor en Agroforestry vanuit het landelijke project LIFE IP All4Biodiversity. De provincie Noord-Brabant en de waterschappen (via Waterschap de Dommel) dragen ieder € 450.000 bij aan de beloning in de eerste wervingsronde van de biodiversiteitsmonitor. De provincie Noord-Brabant (€900.000) en waterschap Aa en Maas (€120.000) dragen aanvullend bij aan de financiering van de tweede wervingsronde. Waterschap de Dommel heeft eveneens aanvullende financiering toegezegd (€120.000), hier volgt nog formele besluitvorming over. Daarnaast is er binnen het budget van Brabants Bodem ruimte (€600.000) om een deel van de vergoedingen voor nieuwe deelnemers te financieren. In 2023 draagt LNV €83.220 bij voor de Kosten en Batenanalyse Transitie Melkveehouderij, een samenwerkingsproject van Wij.land, Natuurverdubbelaars, Living Lab Fryslân en Brabants Bodem. Wij.land is lead partner in dit project. Tabel 3 geeft een overzicht van de financiering.

Tabel 3 - Financiering Brabants Bodem

Financier	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Totaal
LIFE IP ALL4Biodiversity		€ 93.992	€ 201.623	€ 333.910	€ 236.660	€ 96.814	**€ 963.000**
LNV		€ 4.201.071		€ 13.500.000	€ 83.220		**€ 17.784.291**
Provincie NBr	€ 27.240	€ 43.000	€ 450.000	€ 900.000			**€ 1.420.240**
Waterschappen			€ 150.000	€ 150.000	€ 390.000		**€ 690.000**
Totaal	**€ 27.240**	**€ 4.338.063**	**€ 801.623**	**€ 14.883.910**	**€ 709.880**	**€ 96.814**	**€ 20.857.531**

Voor de verschillende deelprojecten hebben we een raming gemaakt van de te maken kosten gedurende uitvoeringsperiode en op basis daarvan het budget toegedeeld. Tabel 4 op de volgende pagina geeft de kostenbegroting weer. Hierbij gelden de volgende opmerkingen en toelichtingen:

- Per deelproject staat het begrote budget en de (in 2019-2023) aangegane verplichtingen en werkelijk gemaakte kosten weergegeven (per 15 januari 2024). In de rechter kolom staat de ruimte om nieuwe verplichtingen aan te gaan en te realiseren weergegeven.
- Voor het deelproject Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij heeft LNV, vooruitlopend op het Transitiefonds Landelijk Gebied, in 2022 €13,5 miljoen beschikbaar gesteld. Dit budget wordt in de periode tot en met 2027 ingezet.
- Via de samenwerking met Wij.land is in 2023 €83.220 beschikbaar gekomen vanuit LNV voor het project Kosten en Batenanalyse Transitie Melkveehouderij.
- Voor de verschillende deelprojecten is in hoofdstuk 3 ten opzichte van het werkplan 2023-2023 een verandering doorgevoerd als verwerking van het besluit van de stuurgroep op 29 februari 2024. De financiële consequenties daarvan zijn in deze tabel verwerkt.
- De meest rechtse kolom geeft de ruimte weer die er nog is om nieuwe verplichtingen aan te gaan in de periode 2024-2025 (voor de BBM is dit tot en met 2027).

Voor de inzet van het budget gelden de volgende spelregels:

- Tussen de jaren kan binnen één deelproject worden geschoven.
- De projectmanager besluit over de inzet van de vrije ruimte.
- De Stuurgroep besluit over het opstarten van nieuwe deelprojecten of wijzigingen die vragen om aanpassing van de begroting.

Tabel 4 – Begroting Brabants Bodem

Deelproject	Begroting	Verplichtingen	Realisatie	Verplichtingenruimte
In uitvoering				
a) Biodiversiteitsmonitor	€ 17.303.983	€ 4.920.219	€ 3.783.327	€ 12.383.764
b) Duurzame gronduitgifte	€ 104.600	€ 29.600	€ 29.600	€ 75.000
c) Agroforestry en Voedselbossen	€ 480.600	€ 433.258	€ 278.758	€ 47.342
d) Ecosysteemdiensten	€ 224.200	€ 54.200	€ 54.200	€ 170.000
e) Initiatieven uit de samenleving	€ 88.063	€ 63.063	€ 50.807	€ 25.000
f) Landschapslabel	€ 304.187	€ 154.187	€ 150.663	€ 150.000
g) Gebiedsinitiatieven	€ 72.959	€ 22.959	€ 22.959	€ 50.000
i) Verduurzaming intensieve (plantaardige) teelten	€ 145.560	€ 45.560	€ 45.560	€ 100.000
j) Monitoren BDM en AF	€ 141.623	€ 51.623	€ 51.623	€ 90.000
k) Communicatie	€ 288.425	€ 138.425	€ 130.825	€ 150.000
l) autochtoon plantgoed	€ 25.000			€ 25.000
m) economie landschapselementen	€ 108.180	€ 108.180		€ -
n) Natuurlijke en mechanische plaagbestrijding	€ 25.000			€ 25.000
o) Biodiversiteitsmonitor Akker- en tuinbouw	€ 225.000			€ 225.000
Uitvoeringsorganisatie	€ 1.113.429	€ 898.429	€ 876.989	€ 215.000
Overige kosten LIFE-IP	€ 44.477			€ 44.477
Vrije ruimte	€ 52.650			€ 52.650
Afgerond				
Zonne-energie op daken	€ 24.750	€ 24.750	€ 24.750	€ -
Gemeenten in Van Gogh NP	€ 4.075	€ 4.075	€ 4.075	€ -
Living Lab vitale bodem	€ 50.191	€ 50.191	€ 50.191	€ -
Gebiedsanalyse	€ 30.580	€ 30.580	€ 30.580	€ -
Totaal	**€ 20.857.531**	**€ 7.029.298**	**€ 5.584.907**	**€ 13.828.233**
Waarvan BBM	€ 17.303.983	€ 4.920.219	€ 3.783.327	€ 12.383.764

9. Governance Brabants Bodem

Brabants Bodem is een eigenstandig onderdeel van de beweging Van Gogh Nationaal Park, een netwerksamenwerking. De samenwerkende partijen in Van Gogh NP zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor resultaat, in wisselende coalities. Brabants Bodem is zo'n coalitie. Gezamenlijk zijn we verantwoordelijk voor het bereiken van een aansprekend resultaat, afhankelijk van het onderwerp / project hebben één of meer partners de lead en dragen de andere partners bij vanuit hun eigen rol, kennis en netwerk. Dit hoofdstuk beschrijft hoe de samenwerking gestructureerd is en hoe de verantwoordelijkheden georganiseerd zijn. Met het vaststellen, na advies van de bestuurlijke klankbordgroep, van het werkplan in de stuurgroep committeren alle samenwerkingspartners zich hieraan.

In 2023 heeft het toenmalige Dagelijks Beraad de governancnce geëvalueerd en vervolgens een aangepaste opzet uitgewerkt. De stuurgroep, in haar toenbmalige samenstelling,heeft deze vervolgens in haar vergadering van 7 septem,ber 2023 geaccordeerd. Daarmee geldt nu de volgende governance:

- Er is een stuurgroep met de partners die een actieve rol in de uitvoering van Brabants Bodem hebben: ZLTO, Brabants Landschap, BMF, Provincie en Waterschappen.
- De overige partners zijn betrokken bij Brabants Bodem via een Bestuurlijke klankbordgroep. Deze is met haar brede kennis en ervaring van belang als sparringpartner voor de stuurgroep, die de bijeenkomsten van de klankbordgroep bijwoont zodat de uitwisseling optimaal kan verlopen. De klankbordgroep is daarmee een soort geweten en kennisbank. Het gaat dan om: Ministerie van LNV, gemeenten, Rabobank, Van Gogh NP, Netwerk Goed Boeren en de Collectieven. De vier betrokken waterschappen nemen allen deel aan de klankbordgroep. Waterschap De Dommel neemt namens de vier waterschappen deel aan de stuurgroep.
- Zowel stuurgroep als klankbordgroep staan onder leiding van een (dezelfde) onafhankelijk voorzitter en er is een onafhankelijk penningmeester. Zo hebben de betrokken partners een gelijkwaardige positie, ondanks de verschillen in praktische betrokkenheid.
- De stuurgroep is eindverantwoordelijk voor Brabants Bodem. Vanuit die verantwoordelijkheid stelt de stuurgroep de koers van Brabants Bodem via het jaarlijkse werkplan vast en bewaakt zij de juiste uitvoering ervan.
- De projectmanager draagt binnen het werkplan zorg voor de uitvoering en legt verantwoording af aan de stuurgroep.
- In het uitvoeringsteam zitten (net als in de huidige situatie) dezelfde partners als in de stuurgroep.

Figuur 2 verbeeldt dit.

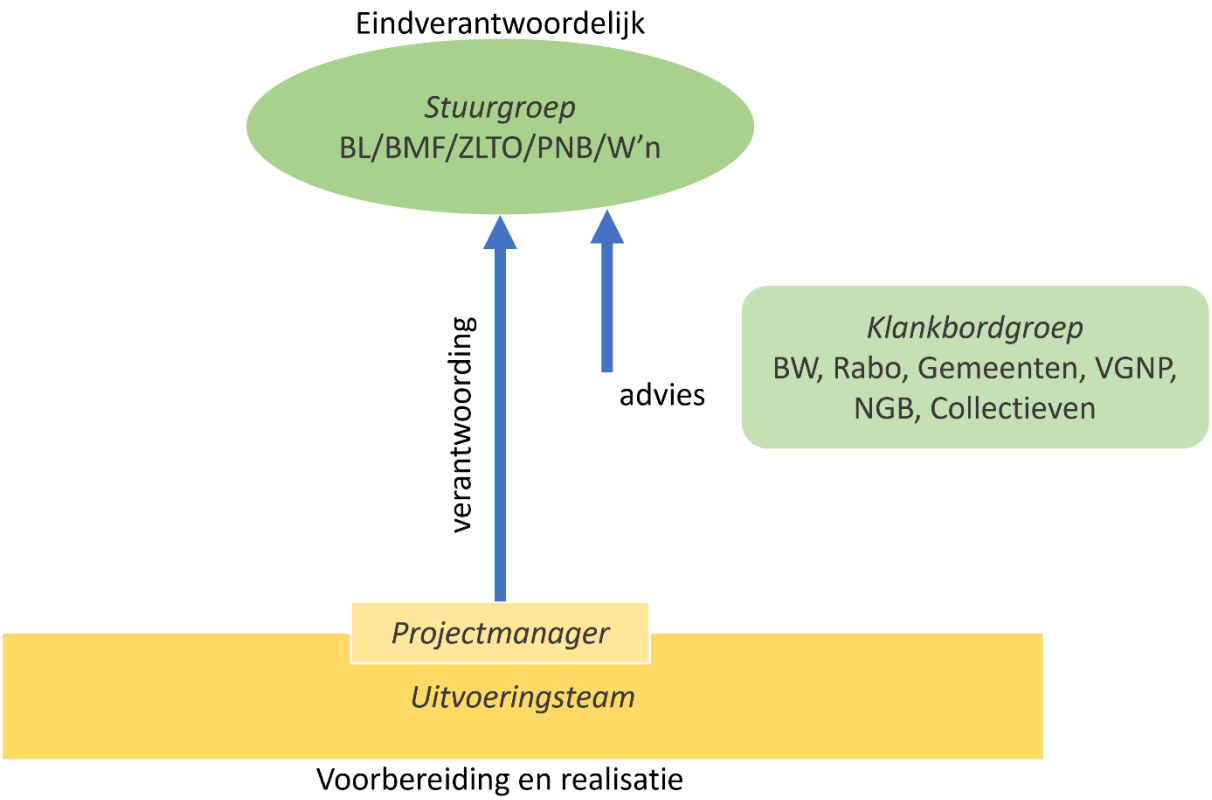

Figuur 2. Governance Brabants bodem in context Van Gogh NP (zie ook bijlage 2). Zie tekst voor toelichting

De stuurgroep komt één keer per kwartaal bijeen om de voortgang (inhoudelijk en procesmatig) te bespreken. In het vierde kwartaal stelt de stuurgroep het werkplan vast. In het eerste kwartaal staan de resultaten van het voorgaande jaar op de agenda. In de overige bijeenkomsten staan meer inhoudelijke onderwerpen op de agenda en eventuele bijstellingen van de uitvoering als de actuele omstandigheden afwijking van het werkplan vragen.

De klankbordgroep komt twee keer per jaar bijeen (voorjaar en najaar). In de najaarsbijeenkomst komt in ieder geval het werkplan voor het komende jaar aan de orde voor advies. In beide bijeenkomsten worden de partners bijgepraat over de voortgang van de projecten en gevraagd mee te denken over dilemma's en vragen en ideeën aan te reiken voor de (verdere) uitvoering van projecten.

Bestuurlijke klankbordgroep

- Joris Hogenboom (Directeur Brabants Landschap), Hendrik Hoeksema (ZLTO), Femke Dingemans (directeur BMF), Mariska Harte/Mattijs de Mooij (Ministerie van LNV), Marc Oudenhoven (Gedeputeerde Provincie Noord-Brabant), Martijn Tholen (Waterschap de Dommel), Karin van den Berg (Waterschap Brabantse Delta), Evelien Kostermans (Wethouder Gemeente Tilburg), Ger de Weert (Wethouder Gemeente Etten-Leur), Michiel Hardeman (Directeur Food & Agri, Rabobank Midden-Brabant), Lex Huijbers (Voorzitter Agrarisch Collectief Midden Brabant), Jack Verhulst (Netwerk Goed Boeren), Anneke Boezeman (directeur Van Gogh NP), Geert-Jan van Schijndel (onafhankelijk penningmeester, waarnemend voorzitter);
- Ernest de Groot (Waterschap Aa en Maas) en Esther Groenenberg (Waterschap Rivierenland) zijn agendalid;
- De projectmanager (Jan Buys) is secretaris;
- Evelien Kostermans en Ger de Weert verwoorden de opvattingen en positie van de overige gemeenten, Joris Hogenboom voor de overige terreinbeheerders.

Stuurgroep

- Joris Hogenboom (Brabants Landschap), Hendrik Hoeksema (ZLTO), Femke Dingemans (BMF), Marc Oudenhoven (Provincie Noord-Brabant), Martijn Tholen (Waterschap de Dommel), Geert-Jan van Schijndel (onafhankelijk penningmeester, onafhankelijk voorzitter, tevens eerste aanspreekpunt voor de projectmanager Jan Buys).
- De projectmanager (Jan Buys) is secretaris.

Rol provincie Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant is voor de financiers (LNV via IBP Vitaal Platteland en Versnellingsfiche, Europese Unie via LIFE IP, waterschappen) verantwoordelijk voor de besteding van de beschikbaar gestelde budgetten. Deze komen beschikbaar via de provinciale begroting. De provincie draagt er zorg voor dat de besteding van deze gelden rechtmatig gebeurt op basis van de werkwijze en protocollen van de provincie. Dat betekent ook dat de provincie de financiële verplichtingen (opdrachten, subsidies) aangaat binnen die kaders. De inhoudelijke sturing op de inzet van de gelden ligt bij de stuurgroep (waar de provincie in is vertegenwoordigd), vastgelegd in het werkplan. De projectmanager is verantwoordelijk voor het binnen de kaders van het werkplan voorbereiden en (doen) uitvoeren van deze besluiten en zorgt er voor dat de penningmeester volledig en tijdig geïnformeerd is over de inzet van gelden.

Reflectie en inspiratie

De partners van Brabants Bodem opereren ieder weer binnen hun netwerken met daarin spelers die van belang zijn voor het realiseren van de doelen van Brabants Bodem. Het is zaak vanuit deze netwerken reflectie te krijgen op onze activiteiten en inspiratie op te doen voor de uitvoering ervan. Bij de verschillende deelprojecten betrekken we de meest relevante spelers in de uitvoering en/of in de vorm van een klankbord.

In het laatste jaar in de looptijd van Brabants Bodem, 2025, organiseren we een zgn. ‘Oogstdag’ voor Brabants Bodem, waarvoor we het bredere netwerk van Brabants Bodem uitnodigen. Op deze dag presenteren we de opbrengst van Brabants Bodem als geheel, om deze zo breed onder de aandacht te brengen bij de relevante partijen binnen en buiten Brabant, en om de resultaten van Brabants Bodem te doen beklijven. Idee is ook om dan een

10. Organisatorische en financiële risico's

Als uitvoeringsteam Brabants Bodem gaan we graag goed voorbereid aan de slag. Daarbij is het belangrijk om niet alleen kansen en mogelijkheden te zien, maar ook alvast in kaart te hebben welke risico's de voortgang van het project kunnen hinderen. Bij de selectie van de risico's speelt de kans mee dat het risico optreedt (groot), de impact (groot) en of er, vanuit het project, mogelijkheden zijn de impact te beperken.

Financieel
Onverhoopte overschrijding van de budgetten voor deelprojecten kunnen niet meer worden opgevangen vanuit de vrije ruimte en/of nog te programmeren middelen.

- Deelprojecten ruim begroten en offertes / uitvoeringsplannen scherp beoordelen op realisme van de geraamde kosten;
- Goede monitoring van de verplichtingen en uitgaven en de risico's op overschrijding.

Personele risico's
Vertraging van het project Brabants Bodem doordat het uitvoeringsteam onvoldoende uren levert.
Dit kan door ziekte of ander werkzaamheden.

- De projectmanager kan de leden van het dagelijks beraad aanspreken op de volledige bemensing van het uitvoeringsteam. Dit onderdeel komt met regelmaat op de agenda van het DB.

Organisatorische opzet botst met dynamisch programmeren
Een werkplan met deelprojecten en doelen biedt te weinig flexibiliteit om dynamisch te anticiperen op nieuwe kansenrijke projecten.

- De projectmanager heeft met zijn team vrije ruimte gereserveerd in de begroting van het werkplan zodat snelle besluitvorming en bijsturing mogelijk blijven. Verantwoording over dit budget gaat achteraf naar het dagelijks beraad en stuurgroep.

Gewenste transitie botst met autonome ontwikkeling
In Van Gogh NP werken we samen aan de transitie van de landbouw. Deze transitie vraagt een structurele verandering die het resultaat is van op elkaar inwerkende en elkaar versterkende ontwikkelingen. Tal van samenhangende 'systeeminnovaties' zijn nodig: vernieuwingen op het niveau van technologieën, regels en organisatievormen. Brabants Bodem is gericht op de noodzakelijke vernieuwing van met name organisatievormen die de transitie van de landbouw in het Van Gogh NP ondersteunen en versnellen, niet op technologische vernieuwing of aanpassing van regels. Om de risico's te beperken wordt:

- Verwachtingsmanagement naar alle actoren waarbij de boodschap is dat het volbrengen van de gewenste transitie zal langere tijd zal vragen, langer dan de looptijd van Brabants Bodem;
- Om transitie tot stand te brengen moeten projecten meer opleveren dan een los resultaat. Ze moeten bijdragen aan een beweging of beweging op gang brengen. Het kan zo zijn dat de (kwaliteit van de) deelprojecten niet bijdraagt aan de gewenste transitie. De klankbordgroep wordt specifiek gevraagd of het pakket aan deelprojecten de transitie stimuleert. Bij de selectie van de deelnemers van de klankbordgroep wordt ook gezocht naar partijen/ deelnemers die zicht hebben op transitieprocessen. Ook de lerende evaluatie of de IBP werkplaatsen kunnen we benutten om scherp te zijn op deze vraag.

Verdienmodel voor agrariërs

Het is op dit moment een roerige periode binnen de agrarische sector, in het bijzonder in de melkveehouderij. Het kan zijn dat de agrariërs 'de hakken in het zand zetten' en op dit moment geen nieuwe uitdaging aan willen gaan.

Het project beoogt een palet aan verdienmodellen te ontwikkelen voor agrariërs die een bijdrage leveren aan een aantal in het projectplan beschreven doelen. Hierbij wordt gekeken naar vergoedingen voor ecosysteemdiensten, betere vergoeding voor producten, extra grond vanuit overheden en natuurorganisaties en beleidsruimte of ruimte in wet- en regelgeving. De vergoedingen voor huidige ecosysteemdiensten mogen niet hoger zijn dan de gederfde inkomsten omdat anders sprake kan zijn van staatssteun. De grote uitdaging is echt een nieuw verdienmodel te ontwikkelen dat perspectief biedt aan de melkveehouders om boer te blijven in het gebied.

Bijlage 1 – Uitvoeringskosten Brabants Bodem

De onafhankelijke voorzitter en penningmeester ontvangen ieder een jaarlijkse vergoeding voor hun inzet van respectievelijk € 7.200 en € 3.960. Omdat momenteel één persoon beide rollen vervult krijgt deze een vergoeding van €8.600.

Jaarlijkse kosten inzet uitvoeringsteam							
	dgn/ wk	**Weken per jaar**	**Dagen totaa**	**uren totaal (8/dag)**	**Uurtarief excl. BTW**	**Totaal**	
Uitvoeringsorganisatie							
Jan Buys - Projectmanager	2	44	88	688	€ 70	€ 48.071	uurtarief LIFE, 60% LIFE, 40% LNV
Jan Buys - Projectmanager	2	44	88	392	€ 83	€ 32.520	uurtarief PNB, 100% LNV
Jacomien den Boer - assistent proje	1	44	44	352	€ 107,50	€ 37.840	
Brabants Landschap - Carlo Braat	1	44	44	352	€ 107,50	€ 37.840	
BMF - Joep van Overbeek	1	44	44	352	€ 107,50	€ 37.840	
ZLTO - diverse medewerkers	1	44	44	352	€ 107,50	€ 37.840	
PNB - Jos van Lent	2	44	88	600	€ 64	€ 38.412	uurtarief LIFE, 60% LIFE, 40% PNB
PNB - ondersteuning LIFE IP	0,25			88	€ 57	€ 5.001	uurtarief LIFE, 60% LIFE, 40% PNB
WS - Martin Bouwman	1	44	44	352	€ -	€ -	
Totaal uitvoeringsorganisatie per jaar					Excl. BTW	**€ 275.364**	
Gefinancierd uit LIFE						€ 54.890	
Gefinancierd uit LNV-SPUK						€ 170.588	
Gefinancierd uit OKB - PNB						€ 49.886	deze laten we buiten de begroting Brabants Bodem
Netto BB						**€ 225.478**	